PLATON

PHILEBOS

Çeviren:
Sabri Esat Siyavuşgil



Cumhuriyet

PHILEBOS
ya da
HAZ DUYGUSU ÜZERİNE

Konuşanlar:

SOKRATES
PROTARKHOS
PHILEBOS

SOKRATES - Protarkhos, Philebos'un sana savunmasını yüklediği düşünceyi desteklemeden, benim de bu konuda ileri sürdüğüm düşünceye saldırmadan önce, bakalım kendi düşüncene uymayan bir şeyler var mı? İster misin onun düşüncesiyle benimkinin bir özetini yapalım?

PROTARKHOS - Hay hay.

SOKRATES - Philebos diyor ki, bütün canlı varlıklar için iyi, sevinçten, haz duygusundan, eğlenceden ve bütün bu tür şeylerden başka bir şey değildir. Ben bunun tersini ileri sürüyor ve diyorum ki, bu doğru değildir. Bilgelik, zekâ, bellek ve aynı özden olan her şey, düzgün düşünce, doğru uslamlama (muhakeme), bunlardan payı olanlar için haz duygusundan daha iyi ve daha değerlidir; bunlardan pay almak da, bütün şimdiki ve gelecek varlıklar için, dünyanın en iyi şeyidir, işte aşağı yukarı senin söylediğinle benim söylediğim buydu, değil mi, Philebos?

PHİLEBOS - Evet, tamamıyla buydu, Sokrates.

SOKRATES - Söyle bakalım Protarkhos, bu düşüncenin savunusunu kabul ediyor musun?

PROTARKHOS - Bizim Philebos, hepimizi yarı yolda bıraktığı için, çaresiz, bunu kabul etmek gerek.

SOKRATES - O halde, bu konuda gerçeğe erişmek için her araca başvurmak gerekiyor.

PROTARKHOS - Kuşkusuz öyle.

SOKRATES - Peki, bunda anlaştığımıza göre, şu noktada da anlaşalım.

PROTARKHOS - Hangi noktada?

SOKRATES - Her ikimiz de, ayrı ayrı, bütün insanlara mutlu bir yaşam sağlamaya elverişli yaşayış ve ruh durumu nedir, onu anlatalım. Zaten yapacağımız şey de bu değil mi?

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Philebos'la sen, bunun haz duygusundan başka bir şey olmadığını göstereceksiniz, ben de bilgelikten başka bir şey olmadığını...

PROTARKHOS - Doğru. '

SOKRATES - Fakat gerek haz duygusuna, gerek bilgeliğe üstün başka bir durum ortaya çıkarırsak ne olacak? Bulduğumuz şeyin haz duygusuna daha yakın olduğunu görecek olursak, bu duyguyla bilgeliğin birleştiği, fakat zevk yaşamının bilgelik yaşamına üstün olduğu böyle bir yaşayış karşısında, sen de ben de, bahsi yitiririz değil mi?

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Bu daha çok bilgeliğe yakın çıkarsa, bilgelik haz duygusunu alt edecek, bu duygu da yenilecektir, değil mi? Bu noktada benimle anlaşıyor musunuz? Anlaşmıyorsanız sizin düşünceniz nedir?

PROTARKHOS - Bence de bu böyle olsa gerek.

SOKRATES - Ya sen Philebos, sen ne dersin?

PHİLEBOS - Ben zaferi kesinlikle haz duygusu kazanacaktır düşüncesindeyim ve hep bu düşüncede olacağım.

PROTARKHOS - Tartışmayı bize bıraktığına göre, Philebos, Sokrates'in söyleyeceklerini kabul ya da reddetmeye artık hakkın kalmadı.

PHİLEBOS - Haklısın. Bu andan sonra haz duygusu tanrıçası tanığım olsun ki hiçbir şeye karışmıyorum.

PROTARKHOS - Biz de onun önünde tanıklık ederiz ki, dediğini iyi dedin. Ama şimdi, Sokrates, Philebos ister beğensin, ister beğenmesin, şu tartışmayı bir sonuca bağlamaya çalışalım.

SOKRATES - istersen işe, Philebos'un dediğine göre Aphrodite denen fakat asıl adı haz duygusu olan tanrıçadan başlayalım.

PROTARKHOS - Peki.

SOKRATES - Tanrıların adları konusunda hep kaygı duymuşumdur Protarkhos. Bu kaygım, insansal bir kaygı değil, fakat en büyük kaygının üstünde bir şeydir. Şimdi de Aphrodite'ye, onun herhalde daha çok hoşuna gidecek olan bu haz duygusu adını veriyorum. Bu duyguya gelince, onun bir çok biçimleri vardır sanıyorum ve biraz önce dediğim gibi, işe haz duygusuyla yani onun ne olduğunu inceleyerek başlamamız gerekiyor. Buna böyle bir ad verdiğimize bakılırsa, özünün de basit olduğu sanılır. Halbuki o, birbirine pek benzemeyen nice nice biçimlere girer.

Onun için dikkat etmeli. Çokluk, deriz ki aşırı zevke ve eğlenceye düşkün olan biri bundan zevk alır, ılımlı kimseyse ılımlılıktan hoşlanır; çılgın düşünceler ve umutlar besleyen bir delinin de hoşlandığı bir şey vardır. Nitekim bilge de zevkini bilgelikte bulur, imdi, bu iki tür haz duygusunun birbirine benzediğini ileri sürmeye kalkışacak kimseye, pek haklı olarak, deli denmez mi?

PROTARKHOS - Bu hazların birbirine karşıt kaynaklardan çıktığı doğrudur, Sokrates. Fakat kaynakları karşıt olduğu için kendilerinin de birbirine karşıt olması gerekmez. Nasıl olur da haz duygusu, dünyada kendisine en çok benzeyen şeyin, yani kendi kendisinin aynı olmaz?

SOKRATES - O halde dostum, renk, renk olduğu için herhangi bir renkten farklı değildir, öyle mi? Oysa hepimiz biliriz ki kara aktan farklı olduktan başka onun tam karşıtıdır da. Biçimler de öyle. Yalnızca tür bakımından ele alınacak olursa biçimler, bir bütün oluştururlar; türleri birbirleriyle karşılaştırırsak, birbirine pek karşıt olanlarını görürüz. Ötekiler de birbirlerinden son derece farklıdır. Bu durumda olan daha neler neler var. Bunun içindir ki ileri sürdüğün kanıta bel bağlama. Çünkü bu birbirine en çok karşıt olan nesneleri tek bir nesne saymaktır. Demek, öbür haz duygularına karşıt olanlar da olsa gerek.

PROTARKHOS - Belki de vardır. Fakat olması, benim savunduğum düşünceyi çürütebilir mi?

SOKRATES - Şu var ki bu haz duygulan birbi-

rine benzemediği halde hepsine aynı adı veriyorsun. Gerçekten, hoş şeylerin hepsi iyidir diyorsun. Doğrusu hiç kimse sana, hoş olan şeyin hoş olmadığını söyleyemez. Fakat düşüncemize göre bu duyguların çoğu kötü, bazıları da iyi olduğu halde, her ne kadar tartışmada sıkışıp da bunların birbirine benzemediğini kabul ediyorsan da, gene hepsine iyidir demektesin. Acaba iyi ve kötü haz duygularında gördüğün ortak özellik nedir ki, hepsine birden iyi adını vermek zorunda kalıyorsun?

PROTARKHOS - Neler söylüyorsun, Sokrates? Sanıyor musun ki haz duygusunun iyi olduğunu esas olarak kabul ettikten sonra, sana bunların kimilerinin iyi, kimilerinin de kötü olduğunu söyletirim ve bunda sana hak veririm?

SOKRATES - Ama bunların içinde birbirine benzemeyenler, dahası birbirine karşıt olanların bulunduğunu açıkça kabul edersin.

PROTARKHOS - Asla. Hiç olmazsa yalnızca haz duygusu olma bakımından bunların arasında böyle bir aykırılık ya da karşıtlık olamaz.

SOKRATES - Öyleyse gene aynı noktaya dönüyoruz, Protarkhos. Demek, bir haz duygusu, başka birinden hiç farklı olamaz ve bütün bu duygular birbirine benzer. Biraz önce verdiğim örnekler, demek, bizi hiç de etkilemedi. O halde tartışma sanatında en beceriksiz, en acemi kimseler gibi söylenip duracağız.

PROTARKHOS - Ne demek istiyorsun?

SOKRATES - Örneğin, sırf sana öykünmek ve

senin gibi söylemek için, birbirine hiç benzemeyen şeyler arasında tam bir benzerlik vardır savını tutturursam, pekâlâ senin ileri sürdüğün aynı kanıtlan ortaya atabilirim. Bunu yaparsak, tartışmada aşırı derecede acemi görünür, ana konumuzu da elden kaçırırız. Şimdi sorunu bir daha ele alalım. Amacımız bir olduğuna göre, belki bazı noktalarda anlaşabiliriz.

PROTARKHOS - Söyle bakalım, nasıl?

SOKRATES - Varsay ki, Protarkhos, sen beni sorguya çekiyorsun.

PROTARKHOS - Neyle ilgili olarak?

SOKRATES - Başlangıçta, bana iyi nedir diye sorduğun zaman, bilgelik, bilgi, zekâ ve iyiler arasında saydığım öteki şeyler, senin haz duygusu dediğin şeyin durumunda değil mi?

PROTARKHOS - Ne bakımdan?

SOKRATES - Bilgi, bize, kimileri birbirine benzemeyen birçok bilgi kolundan kurulmuş görünüyor. Bunlar arasında birbirine karşıt olanlar da varsa, ben de bu karşıtlığı kabul etmek korkusuyla, hiçbir bilginin başka bir bilgiden farklı olmadığını söyleyecek olursam, artık tartışmaya gerek kalır mı? Bütün tartışmamız masala dönmez mi? Ya da güçlükten her hangi bir saçmayla sıyrılmak olmaz mı?

PROTARKHOS - Hayır, böyle bir duruma düşmemek gerek. Her ikimizin savında da ortak olan şu nokta üzerinde anlaşarak güçlükten kurtulalım: Birçok haz duygusu vardır, bunlar da birbirinden farklıdır

SOKRATES - Öyleyse, Protarkhos, benim anladığım iyiyle senin anladığın iyi arasındaki farkı gizlemeyelim, bunu açıkça ve göziipekçe ortaya koyalım. __ Bunları tartışırsak, belki sonunda iyi olan haz duygusu mudur, bilgelik midir, yoksa başka bir şey midir, öğrenmiş oluruz. Ama şimdi, her iki düşünceyi, hangimiz haklı çıkacağız diye tartışmayalım. Yalnızca doğruyu ortaya çıkarmak için birbirimizle birleşelim.

PROTARKHOS - Hiç kuşku yok, böyle yapmalıyız.

SOKRATES - Böylece karşılıklı itiraflarla şu karşıtlığı bir kat daha belirtelim olmaz mı?

PROTARKHOS - Hangi karşıtlığı?

SOKRATES - Kimilerini isteyerek, kimilerini de istemeyerek, herkesi güçlüğe sokan karşıtlığı.

PROTARKHOS - Daha açık söyle.

SOKRATES - Tartışmada karşımıza çıkıveren o olağanüstü karşıtlıktan söz ediyorum. Gerçekten; çok, birdir, bir çoktur demek hayli tuhaftır ve bu düşüncelerden birini ortaya atana karşı çıkmak da, çok kolaydır.

PROTARKHOS - Acaba bunları söylemekle, örneğin benim, Protarkhos'un, özde bir olduğum halde, bende birbirine karşıt birçok benlikler bulunduğu; aynı adamın hem uzun, hem kısa boylu, hem zayıf, hem şişman ve buna benzer birçok durumlarda bulunabileceği savını mı söylüyorsun?

SOKRATES - *Bir ve birçok* sorunu üzerinde, Protarkhos, herkesin bildiği tuhaflıklardan birini söyle-

din. Hemen hemen herkes, bugün, bu gibi sorunlara dokunmamak gerektiği, bunların birtakım çocukça, anlamsız şeyler olduğu, ancak tartışmaları durdurmaya yaradığı noktasında birleşir. Dahası, şu sorunlar üzerinde uğraşmak bile istenmez: Herhangi bir kimsenin, düşünce yoluyla bir şeyin bütün" öğelerini ve parçalarını birbirinden ayırdıktan ve bunların o bir tek şeyden başka bir şey olmadığını söyledikten sonra, kendi kendisiyle alay etmesi ve birin birçok, sonsuz, birçoğun da bir olduğu hakkında hayale kapıldığını ileri sürerek kendi sözünü kendi çürütmesi gibi..

PROTARKHOS - Sokrates, şimdi söz etmek istediğin ve herkesin ağzında dolaşıp da üzerinde bir türlü uyuşulamayan tuhaflıklar nelerdir?

SOKRATES - Bu, çocuğum, gördüğümüz örneklerde olduğu gibi, oluş ve bozuluşa bağlı olmayan şeyleri birer birlik saymaktır. Çünkü bu gibi durumlarda ve bu türlü birlikten söz açıldığı zaman, biraz önce söylediğimiz gibi, kimsenin savını yadsımaya kalkışmamak yerinde olur. Fakat genel olarak insan, öküz, güzel, iyi, bir diye tasarlanınca, işte bu birlikler ve buna benzer ötekiler üzerinde çok canlı tartışılır, sonunda da gene düşünceler arasında uygunluk görülmez.

PROTARKHOS - Nasıl?

SOKRATES - Önce bu birliklerin, gerçekten var olduklarına karşı çıkılır. Sonra bunlardan her birinin aynı kaldığı, oluşa da bozuluşa da bağlı olmadığı halde, nasıl olup da, buna karşın hep aynı birlik olarak

kalmadığı sorunu ortaya çıkar. Sonuç olarak, bu birliğin oluşa bağlı ve sayıca sonsuz varlıklarda bulunduğunu, parçalara ayrılıp çoğaldığını ya da kendi dışında ve her birinin içinde olmakla birlikte gene de tam bir bütün olarak kaldığını söylemek gerekir ki, bir tek ve aynı birliğin aynı zamanda hem bir, hem de birçok şeylerde bulunması dünyada en olmayacak şeydir. İşte Protarkhos, *bir ve birçok* olmak yolu hakkındaki bu sorunlardır ki, iyi anlaşılmadıkları zaman büyük zorluklar doğururlar, ama iyi anlaşılınca da, pek açıktırlar.

PROTARKHOS - Konuya bu noktadan girmek daha elverişli olur, değil mi, Sokrates?

SOKRATES - Ben de öyle sanırım.

PROTARKHOS - Buna emin ol, burada bulunanlar, hepimiz, bu noktada senin gibi düşünüyoruz. Philebos'a gelince, onun düşüncesini sormasak, onu kendi dünyasında bıraksak daha iyi olur. Çünkü böylece iyilik edeyim derken günaha girmiş oluruz.

SOKRATES - Pek güzel. Birçok dalı budağı, birçok yönü olan bu tartışmaya neresinden başlayalım? Buradan mı?

PROTARKHOS - Nereden?

SOKRATES - Diyorum *kibir ve birçok,* her yerde, her zaman, dün olduğu gibi bugün de, her düşüncede bulunur. Hiçbir zaman bulunmazlık etmeyeceği gibi, bugün ortaya çıkmış da değildir. Fakat bana kalırsa bu, asıl, aklımızın en içten, ölmez ve kocamaz bir niteliğidir. İlk kez kafasında bu düşünce uyanan

genç, sanki bir bilgelik hazinesi bulmuş gibi sevinir durur. Sevinç onu coşkunluğa kadar götürür. Hiçbir konu yoktur ki her şeyi kâh toparlayıp bir tek bütün haline getirdiği, kâh yayıp parçaladığı bu konu kadar hoşa gitsin. Önce, herkesten çok, kendisi güçlüğün içine atılır ve sonra, kendisinden daha genç ya da daha yaşlı olanları, dahası kendi yaşıtını zorluğa sokar. Ne babasına, ne anasına acıması vardır, ne de kendisini dinleyenlere... Yalnızca insanlara bulaşmakla kalmaz, hayvanlara bile saldırır. Dahası, diyebilirim ki, bir çevirmen bulsa, Hellen olmayanlar bile elinden kurtulamaz.

PROTARKHOS - Görmüyor musun ki, Sokrates, biz oldukça kalabalığız, hepimiz de genciz? Bizi aşağılarsan, Philebos'la birleşerek, sana saldırmamızdan korkmuyor musun? Bununla birlikte, ne düşündüğünü anlıyoruz. Konuşmamızın bu gürültülü evresinden sessizce kurtulmak çaresi varsa ve araştırmalarımızın amacına erişmek için daha güzel bir yol tutmak olanağı bulunursa, hemen o yolu tutmaya çalış. Biz de elimizden geldiği kadar ardın sıra gideriz. Çünkü bugünkü tartışma, Sokrates, sonucuna bakılırsa, öyle küçümsenecek tartışmalardan değildir.

SOKRATES - Philebos'un sizi çağırdığına bakılırsa, ben de işin farkındayım, çocuklarım. Bu sorunda, her zaman tuttuğum yoldan daha iyisi yoktur, bulunamaz. Fakat ne çare ki bu yolu, bütün emeklerime karşın, birçok kez bulamamış, tek başıma sıkıntıda kalmışımdır.

PROTARKHOS - Bu yol hangi yoldur? Hiç olmazsa adım söyle.

SOKRATES - Yolun hangi yol olduğunu söylemek pek zor değil, ama asıl o yoldan yürümek çok güçtür. Bugüne kadar bütün keşifler, ancak o sayede yapılabilmiştir. Dikkat et. İşte söylemek istediğim yol.

PROTARKHOS - Söyle bakalım.

SOKRATES - Benim anladığıma göre bu, tanrıların insanlara bir armağanı olsa, çok parlak bir ateşle biz insanlara, gökten, herhangi bir Prometheus tarafından indirilmiş olsa gerek. Bizden daha değerli olan, tanrılara bizden daha yakın yaşayan eskiler, bize, şu geleneği aktarmışlardır: Var oldukları söylenen her şey, *bir ve birçok\an* çıkmıştır ve doğa, kendisinde sonluyla sonsuzu toplamıştır. Nesnelerin durumu böyle olduğuna göre, her şeyde bir "idea"nın bulunduğunu kabul etmeli ve onu araştırmalıyız. Bunu bulduktan sonra da, o şeyde,, iki, dahası üç ya da daha çok idea olup olmadığına bakmalıyız. Daha sonra, bu ideaların her birini de bu bakımdan incelemeli, böylece, yalnızca ilk idea'nın bir, birçok ve sonsuz olup olmadığını değil, aynı zamanda kendisinde ne kadar idea bulunduğunu kavrayacak dereceye gelmeliyiz. Çokluğa, sonsuzla birlik arasındaki bütün sayıları düşünceyle kavramadan önce, sonsuzluk ideasını uygulamaya kalkışmamalıdır. Ancak bundan sonra, her birliği, sonsuzluğun içine salabiliriz. İşte tanrılar, dediğim gibi, bize bu araştırma, öğrenme ve birbirimi-

ze öğretme sanatını bağışlamışlardır. Ama bugünün bilgeleri bir'i rastgele birçok'u ise zamanından önce ya da sonra buluveriyorlar ve birlikten sonra hemen sonsuza geçiyorlar. Böylece, ortadaki sayıları atlıyorlar. Zaten, eytişim [diyalektik] yasalarına uygun tartışmayla su götürür tartışma arasındaki fark da budur.

PROTARKHOS - Bana söylediklerinden bir bölümünü anlıyorum gibi geliyor, Sokrates; ama kimi noktalar üzerinde daha belirgin bir açıklamaya gereksinim duyuyorum..

SOKRATES - Dediklerimi, Protaıkhos, abecenin harflerine uygularsan daha açıkça anlarsın. Şimdi çocukluğundan beri sana öğretilen harfleri bir anımsa.

PROTARKHOS - Nasıl?

SOKRATES - Ağzımızdan çıkan ses birdir, aynı zamanda da hepimiz ve birimiz için sayıca sonsuzdur.

PROTARKHOS - Hiç kuşku yok.

SOKRATES - Ama bunların ne biri, ne de ötekiyle, yani sesin ne sonsuz, ne de bir olduğunu kabul etmekle bilgin olmayız. Ama seslerin sayısını ve özünü bilmek, iyi bir dilbilgisi bilgini olmak demektir.

PROTARKHOS - Bu çok doğru.

SOKRATES - Müzik ustası da böyle olur.

PROTARKHOS - Nasıl?

SOKRATES - Bu sanat bakımından da ses birdir.

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Müzikte iki ses var: Tiz ve pes, bir de ne tiz, ne pes. Doğru değil mi?

PROTARKHOS - Doğru.

SOKRATES - Bundan başka bir şey bilmiyorsan, müzikte pek bilgili değilsin demektir. Ama bunu da bilmezsen müzikten hiçbir şey anlamıyorsundur.

PROTARKHOS - Evet, kuşkusuz.

SOKRATES - Ama, sevgili dostum, gerek tiz, gerek pes perdede, sesin aralıkları ne kadardır, bu aralıkların özelliği ve sınırları nedir, bundan çıkan düzenler nelerdir, bunları bilmek gerekir. Bu düzenleri eskiler bulmuştur ve harmonia adını vererek bizlere, kendilerini bu yolda izleyen bizlere, miras bırakmışlardır. Eskiler, gene aynı türden özelliklerin, cisimlerin devinimlerinde de bulunduğunu ve sayıyla ölçüldükleri için bunlara tartım [ritim] ve ölçü denmesi gerektiğini öğretmişlerdir. O halde *bir ve birçok* olan her şeyin incelenmesinde bu yoldan yürümeyi düşünmemiz gerek. İşte ancak bütün bunları kavradığın zaman bilgin olursun. Aynı yoldan giderek herhangi bir şeyi tanımayı başarırsan, o şeyin özüne varmışsın demektir. Ama bireylerin sonsuzluğu ve onlarda bulunan çokluk, genellikle nesnelerin özüne varmaktan uzak kalmana ve saygınlık görmek, bilginler arasında sayılmak erdemini ve gücünü kazanamamana yol açar.. Çünkü hiçbir şeyde sayıya dikkat etmezsin.

PROTARKHOS - Bana kalırsa, Philebos, Sokrates'in bu söylediği şey pek yerinde.

PHİLEBOS - Ben de aynı düşüncedeyim. Ama, bu söylevin anlamı ne? Bunları söylemekle ne amaç güdüyor?

SOKRATES - Philebos bunu tam yerinde sordu, Protarkhos.

PROTARKHOS - Doğru. O halde ona yanıt ver.

SOKRATES - Bu konuda bir sözüm daha var. Onu da söyledikten sonra yanıtımı veririm. Herhangi bir birliği ele alınca, gözlerimizi hemen sonsuza değil, ama kimi sayılara çevirmeliyiz, demiştik. Sonra, önce sonsuzdan başlamak zorunda kalınca da, hemen birliğe geçivermemek, çokluğu içine alan bir sayıyı kavramaya çalıştıktan ve bütün türlerden geçtikten sonra birliğe ulaşmak gerekir. Yeniden harfleri örnek olarak alıp bu konuyu kavramaya çalışalım.

PROTARKHOS - Nasıl?

SOKRATES - Sesin sonsuz olduğunu anlamak, bir tanrının ya da herhangi bir tanrısal insanın, Mısır'da söylendiğine bakılırsa, Theuth adında birinin becerisidir. Bu adam, ilk kez olarak, bu sonsuzluk içinde sesli harflerle bir olmayan başka harflerin de kendilerine özgü sesleri bulunduğunu görmüş ve bunların belli sayıda bulunduklarına dikkat etmiştir. Bugün sessiz dediğimiz üçüncü bir harf türünü de ayırdetmiştir. Bu gözlemlerden sonra, dilsiz olan, [yani] sesi olmayan harfleri bir bir ayırmış, sonra seslileriyle ikisi arasında kalanlara da, sayılarını kavrayıp hepsine ve her birine "öğe" adını verecek kadar, aynı işlemi uygulamıştır. Sonra, içimizden hiçbirinin, hepsini kavramadan, bu harflerden hiçbirini tek başlarına öğrenemeyeceğini görerek bir tek bağ tasarlamış ve bütün bunları, ancak bir bütün biçiminde düşüne-

rek, bu bütüne dilbilgisi adını vermiştir ki, bu da bir tek bilgiden başka bir şey değildir.

PHİLEBOS - Bunu, Protarkhos, ötekilerle karşılaştırarak öncekilerden daha açıkça anladım. Ama şimdi de, biraz önce söylediğim gibi, bu sözlerde kavrayamadığım bir nokta var.

SOKRATES - Yani bütün bunların konumuzla ne dereceye kadar ilgili olduğu değil mi, Philebos?

PHİLEBOS - Evet, Protarkhos'la benim, uzun zamandan beri düşündüğümüz şey de bu.

SOKRATES - Gerçekten, dediğiniz gibi uzun zamandan beri aramakta olduğumuz şeyin tam içindesiniz!

PHİLEBOS - Nasıl?

SOKRATES - Başlangıçtan beri konuşmamızın konusu, bilgelikle haz duygusu ve bunlardan hangisinin ötekine yeğleneceği değil miydi?

PHİLEBOS - Evet, kuşkusuz.

SOKRATES - Bunların hepsinin bir olduğunu söylemiyor muyduk?

PHİLEBOS - Elbette.

SOKRATES - İşte, dinlediğiniz sözler, bunlardan her birinin nasıl *bir ve birçok* olduğu sorununu ortaya atıyor ve hemen sonsuza varmayıp, bundan önce, her ikisinde de nasıl belli birer sayı bulunduğunu anlatıyor.

PROTARKHOS - Sokrates bizi, bilmem kaç kez döndürüp dolaştırdıktan sonra, hiç de çözülmesi kolay olmayan bir sorunun içine atıverdi, Philebos, ba-

kalım ikimizden hangimiz buna yanıt verecek. Bu tartışmada senin yerini aldıktan, senin düşünceni savunmayı kabul ettikten sonra, sana, haydi bunun yanıtını ver, demem gülünç ama, ben yanıt verecek durumda değilim. Ama senin de, benim de, buna yanıt vermememiz daha gülünç olacak. Şimdi, neye karar vermeli? Sanımca, Sokrates bize, haz duygusunun türleri var mıdır, yok mudur, varsa kaç tanedir ve nelerdir, bunu soruyor; bizden de, bilgelik hakkında öyle davranmamızı istiyor.

SOKRATES - Çok doğru söylüyorsun, Kallias'ın oğlu. Gerçekten, bir olan, kendisine benzemeyen ve hep aynı kalan şeyi ve bunun tersi sorununu çözemezsek, biraz önce de söylediğim gibi, hiçbirimizin değeri kalmaz.

PROTARKHOS - tşin böyle olduğu yargısına varmak gerekiyor, Sokrates. Doğrusu bilge her şeyi ne kadar iyi bilirse bilsin, kendi kendisini bilmezlik de edemez. Neden böyle söylediğimi şimdi anlatırım. Bizimle böyle bir söyleşide bulunmaya razı oldun Sokrates ve insandaki iyiliklerin en üstününü birlikte bulmak için aramıza karıştın. Philebos bunun haz duygusu, sevinç ve eğlence olduğunu söyleyince, sen de, tersine üstün iyiliklerin bunlar olmayıp başka şeyler olduğunu ileri sürdün. Bunlar nelermiş, işte biz de Philebos'un söyledikleriyle senin ileri sürdüklerini birer birer inceleyeceğimiz için, anılarımızı tazeliyoruz. Sen, bana kalırsa, diyordun ki, akıl, bilgi, zekâ, sanat ve bu türden olan şeyler, haz duygusuna üstün

sayılmaya değer bir iyiliktir; ötekileri değil, bunları elde etmeye çalışmak gerektir. Her iki yan böyle tartışmaya giriştiği için, sorun yeteri kadar aydınlanmadan önce, seni evine göndermeyeceğiz diye korkuttuk, Sokrates. Buna razı oldun, bizimle birlikte paçaları sıvadın. Şimdi sana çocuk gibi alıcı verici olma ve döneklik etme diyoruz. Demek ki, yaptığın gibi, söylediğimiz şeylere karşı çıkmaktan vazgeç.

SOKRATES - Ben zaten ne yapıyorum?

PROTARKHOS - Bizi güçlüğe sokuyorsun, hemen doyurucu bir yanıt veremeyeceğimiz sorular soruyorsun. Sanmayız ki bu konuşmamızın amacı, üçümüzü de ne diyeceğimizi bilemeyecek bir duruma getirmek olsun. Ama, yanıt veremeyecek bir duruma gelirsek yanıtı sen vereceksin, bunu bize söz verdin. O halde, haz duygusunu bölmek ya da bilgeyi türlerine ayırmak mı gerekecek; yoksa bunu bir yana bırakıp da, tartışmamızın konusunu başka bir biçimde mi açıklamak gerekecek; buna bir karar ver.

SOKRATES - Bütün bu sözlerinizden anladığıma göre, artık bana kötü bir oyun oynamayacaksınız. Bu "nasıl dilersen" sözü, beni bütün kaygılarımdan kurtardı. Sonra, galiba bir tanrı, bana kimi şeyleri anımsatıyor.

PROTARKHOS - Nasıl, ne gibi şeyler?

SOKRATES - Şu anda, bilmem düşte mi, yoksa uyanıkken mi, haz duygusu ve bilgelik hakkında, bunlardan hiçbirinin iyilik olmadığını işittim gibi geliyor. Bu iyilik adı, bunlardan başka ve her ikisine üstün,

üçüncü bir şeyin adıymış. Şimdi bunun böyle olduğunu apaçık anlayacak olursak, haz duygusuna bu tartışmadan zaferle çıkmak olanağı kalmaz. Çünkü böylece iyilik, haz duygusuyla bir olmaz, değil mi?

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Bana kalırsa, artık bundan sonra, haz duygusunu türlerine ayırmaya da gerek kalmaz. Sözlerimin sonu, bunu daha açık olarak gösterecek.

PROTARKHOS - Çok iyi başladın, gene öyle sürdür.

SOKRATES - Önce, birlikte, bazı noktalar üzerinde anlaşalım.

PROTARKHOS - Hangi noktalar üzerinde?

SOKRATES - İyiliğin özü kesinlikle yetkin (mükemmel) mi olmalıdır, yoksa değil mi?

PROTARKHOS - Dünyada her şeyden daha yetkin olması gerek, Sokrates.

SOKRATES - Başka bir soru: iyilik kendi kendisine yeter mi?

PROTARKHOS - Kuşkusuz. Zaten onu başka şeylerden ayıran da budur.

SOKRATES - İyilik konusunda söylenmesi kesinlikle gerekli olan şey, her zekî insanın onu aradığı, onu istediği, ona ulaşmaya, onu elde etmeye çabaladığıdır. Bunlar iyilik getiren şeyler dışında, öteki şeylerin pek zahmete değmediğini de bilirler.

PROTARKHOS - Buna da hay hay demekten başka çare yok.

SOKRATES - Şimdi haz yaşamıyla bilgelik yaşamını birer birer inceleyip bir yargıya varalım.

PROTARKHOS - Peki, şimdi ne diyeceksin?

SOKRATES - Diyeceğim ki, ne bilgeliği haz duygusuna sokalım, ne de haz duygusunu bilgelik yaşamına. Çünkü bunlardan biri iyiliktir ve hiçbir şeye gereksinmesi olmaması gerekir. O halde, bunlardan birinin başka bir şeye gereksinmesi olduğunu görürsek, bunutı, aradığımız gerçek iyilik olmaması gerekir.

PROTARKHOS - Zaten nasıl olabilir ki!

SOKRATES - İster misin ki, senin üzerinde bunu bir deneyelim?

PROTARKHOS - Hay hay!

SOKRATES - O zaman, yanıt ver.

PROTARKHOS - Söyle bakalım.

SOKRATES - Bütün yaşamını en büyük hazlar içinde geçirmeyi ister misin, Protarkhos?

PROTARKHOS - Neden istemeyeyim?

SOKRATES - Bu yönden hiçbir eksiğin kalmasa bile, gene başka bir şeye gereksinmen olmaz mı acaba?

PROTARKHOS - Hayır, hiçbir şeye gereksinmem olmaz.

SOKRATES - Düşün bakalım, acaba zamanı gelince düşünmeye, anlamaya, gereksinmelerini hesaplamaya ve buna benzer alışkılara gereksinmen olabilir mi, yoksa olmaz mı?

PROTARKHOS - Neye yarar ki; haz duygusu olduktan sonra, hiçbir eksiğim kalmaz.

SOKRATES - Böyle yaşamakla bütün ömrünü en büyük tatlar içinde geçirirsin, değil mi?

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Fakat ne zekân, ne belleğin, ne bilgin, ne de doğru bir düşüncen olacağına göre, her şeyden önce, haz duyup duymadığını anlayamayacağın besbelli değil mi? Çünkü zekâdan tümüyle yoksun olacaksın.

PROTARKHOS - Bak, bu doğru!

SOKRATES - Sonra, belleğin de olmayacağı için, daha önce haz duyup duymadığını anımsayamayacağın gibi, şu anda duyduğun haz duygusunun sende hiçbir anısı da kalmaz. Sonra, doğru bir kanın olmadığı için, şu anda duyduğun haz duygusunun, haz duygusu olup olmadığını nereden bileceksin? Uslamlamadan yoksun olduğun için, gelecekte haz duyup duyamıyacağını da kestiremezsin. Kısacası, insan gibi değil, bir sünger gibi ya da kabuklan içinde yaşayan şu deniz hayvanları gibi yaşar gidersin. Acaba bu dediğim doğru mu, yoksa bu durumu başka türlü düşünmek olanağı mı var?

PROTARKHOS - Başka türlü nasıl düşünülür?

SOKRATES - O halde, böyle bir yaşam istenecek şey midir?

PROTARKHOS - Bu sözlerin, Sokrates, beni ne diyeceğimi bilemez bir konuma getirdi.

SOKRATES - Hemen umutsuzluğa düşmeyelim. Zekâ yaşamına geçelim ve onu ele alalım.

PROTARKHOS - Hangi yaşam dedin Sokrates?

SOKRATES - Acaba içimizden biri, elde edilebilecek bütün bilgelik, zekâ, bilgi ve bellekten payı olmak, fakat küçük büyük hiçbir haz duygusu, hiçbir

acı duymamak ve bu özden hiçbir duygusu olmamak koşuluyla yaşamaya razı olur mu dersin?

PROTARKHOS - Bu koşul da, öteki de, Sokrates, bence pek istenmeye değmez. Sanmam ki başkaları da böyle bir şey istesin.

SOKRATES - Ama bir de, bu iki yaşam bir araya getirilse de, Protarkhos, her ikisinden bir tek hamur yapılsa?

PROTARKHOS - Haz duygusunun, zekânın ve bilgeliğin bir arada bulunduğu bir yaşamdan mı söz ediyorsun?

SOKRATES - Evet, ondan söz ediyorum.

PROTARKHOS - Hiç kimse böyle bir yaşamı, birine ya da öbürüne yeğlemezlik edemez. Bunu söylerkeıı şu ya da bu kimseyi değil, ayrımsız , herkesi kastediyorum.

SOKRATES - Şimdi, söylediklerimizden çıkan sonucu belirtelim, olmaz mı?

PROTARKHOS - Hay hay, yani ileri sürülen üç yaşam biçiminden ikisi, ne tek başlarına yetecek, ne de herhangi bir kimse ya da herhangi bir canlı varlık tarafından istenecek gibidir.

SOKRATES - Demek artık bu iki yaşam biçiminin ne birinde, ne de ötekinde iyilik olduğu açıkça görülüyor, değil mi? İyilik bulunsaydı, bunlardan biri yeterli ve yetkin; bütün varlıkların, bitkilerin ve hayvanların seçimine lâyık olur ve bütün varlıklarla bitkiler ve hayvanlar öyle yaşamaya alışırlardı. İçimizden biri, bir başka koşula bağlanmışsa, onun bu

seçimi ya gerçekten istenmeye değer bir şeye karşı aykırı bir davranış ya da bilmezliğin ya da kötü bir zorunluğun istenmedik sonucudur.

PROTARKHOS - Bence de bu böyle olsa gerek.

SOKRATES - O halde, bence şu ortaya çıktı ki, Philebos'un Tanrıçasına iyiliğin ta kendisi gözüyle bakmamalı.

PHİLEBOS - Senin zekân da, Sokrates, iyilik değildir. Ona da aynı yolla karşı çıkabiliriz.

SOKRATES - Evet, benimkine belki Philebos, ama gerçek ve aynı zamanda tanrısal olan zekâya gelince, iş değişir. Öyle sanırım ki, bu büsbütün başka bir şeydir. Nitekim ben de haz duygusunun ve bilgeliğin bir arada bulunduğu yaşama karşı, kesinlikle yine de zekâ üstün gelecektir demiyorum. Ama hangisinin ikinci geleceğini düşünmek ve incelemek gerek. Belki ben, böyle bir karışımdan doğacak yaşamın haz duygusunun ancak zekâyla var olabileceğini söyleyeceğim; sen de haz duygusuyladır diyeceksin ve böylece, hiçbiri tek başına iyilik olmasa da, bunlardan birine iyiliğin nedeni gözüyle bakılabilecek. İşte bu noktada, Philebos'a tümüyle karşıt kalacağım ve bu karışık yaşamı istenmeye değer ve mutlu bir duruma getiren şey ne olursa olsun, zekânın bununla, haz duygusundan daha çok yakınlığı, benzerliği olduğunu ileri süreceğim. Böyle varsayılınca, pek haklı olarak, haz duygusunun ne birinci gelebileceği söylenebilir, ne de ikinci... Dahası, benim zekâma inanırsanız, şimdilik üçüncü bile gelemez.

PROTARKHOS - Sokrates, görülüyor ki anlattığın kanıtlarla, haz duygusu artık yere serildi. Birinci geleyim derken büsbütün yenildi. Ama görünüşe göre zekâ da, zafer kazandığını ileri sürmemekle akıllılık ediyor, çünkü onun sonu da aynı olacak. Haz duygusu ikinci gelmekten de yoksun kalırsa, artık âşıklarının gözünde mahvolur ve hiçbir güzelliği kalmaz.

SOKRATES - Acaba, haz duygusunu, böyle sıkı bir sınavdan geçirip "yeter artık" dedirterek onu inciteceğimiz yerde, kendi haline bıraksak daha iyi olmaz mı?

PROTARKHOS - Bunu söylemekle bir şey söylemiş olmadın ki, Sokrates!

SOKRATES - Haz duygusunu incitmek dedim de onun için mi? Bu olanaksız, öyle mi?

PROTARKHOS - Yalnız bunun için değil. Bu sorun tümüyle bitmeden hiçbirimiz senin yakanı bırakmıyacağız da ondan!

SOKRATES - Tanrılar yardımcım olsun, Protarkhos, daha neyin uzun uzun söylenmesi gerekli ha! Şu anda bunun hiç de kolay olmıyacağını söyliyeyim bari. Zekânın ikinci gelmesini istersek, başka çarelere başvurmak, önce söylenenlerden başka kanıtlar bulmak gerekecek. Eskilerinden birkaçı belki işimize yarar. Konuşmayı sürdürelim mi ?

PROTARKHOS - Elbette, sürdürelim.

SOKRATES - Bu yeni tartışmanın başlangıcında çok tetik olmalıyız.

PROTARKHOS - Bu başlangıç nedir?

SOKRATES - Bu evrenin bütün varlıklarını ikiye, ya da istersen, üçe ayıralım.

PROTARKHOS - Bu nasıl olacak?

SOKRATES - Şimdiye kadar tartıştığımız şeylerden birkaçını yeniden ele alalım.

PROTARKHOS - Hangisini?

SOKRATES - Demedik miydi ki, Tanrı evrende biri sonsuz, öbürü de sonlu olmak üzere, iki öğe oluşturmuştur?

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Bu öğeleri iki tür olarak sayalım ve bunların biribirine karışmasından çıkan türü de, üçüncü tür sayalım. Fakat görüyorum ki türlere ayırmam ve bunları saymamla hayli gülünç oluyorum.

PROTARKHOS - Ne demek istiyorsun, dostum?

SOKRATES - Bana, bir dördüncü türe gereksinmeni var gibi geliyor.

PROTARKHOS - Bu hangisidir?

SOKRATES - İlk iki türü birbirleriyle karıştırmamızın nedenini bir düşün; bu nedeni, ilk üç türle karşılaştırırsan, dördüncüyü bulursun.

PROTARKHOS - Bunu da ötekilerinden ayıracak bir beşinciye gerek yok mu sanki?

SOKRATES - Belki var, ama şu anda değil. Her halde, gereksinmem olursa, beşincisini aramamı hoş görürsün.

PROTARKHOS - Elbette.

SOKRATES - Önce bunlardan üçünü ele alalım, sonra da ilk ikisini inceliyelim. Bunlar da birçok türlere ayrılmıştır. Sonra, bu öğelerin her birini bir tek

düşünce olarak kavramaya ve ne bakımdan bunların her ikisinin de, *bir ve birçok* olduğunu bulmaya çalışalım.

PROTARKHOS -Düşünceni biraz daha açık söylersen, belki seni izleyebilirim.

SOKRATES - Diyorum ki, önce ele aldığım iki türden biri sonsuz, öbürü ise sonludur. Şimdi sana sonsuzun bir anlamda birçok olduğunu_göstereceğim. Sonluya gelince, o şimdilik kalsın.

PROTARKHOS - Peki, kalsın.

SOKRATES - Bak şimdi, seni, üzerinde düşündürmek istediğim sorun hem zordur, hem de karşı çıkmalara yol açar. Sen gene düşün. Önce, daha sıcak ve daha soğuk denen şeyde bir sınır bulabilecek misin, bakalım. Ya da bu türlerdeki daha çokluk ya da daha azlık, bunların bir sınırı olmasına engel midir? Çünkü sona erer ermez, bunların zaten varlığı kalmaz

PROTARKHOS - Bu çok doğru.

SOKRATES - Fakat daha soğuk ya da daha sıcak dediğimiz şeylerde hep daha azlık ve daha çokluk vardır, değil mi?

PROTARKHOS - Evet, kuşku yok.

SOKRATES - Böylece akıl, hep bize bu iki türün sonu olmadığını gösteriyor, demek. Sonları olmayınca da, bunlar, kesinlikle sonsuzdurlar.

PROTARKHOS - Doğru, pek doğru, Sokrates.

SOKRATES - Düşüncemi pek güzel anladın, dostum Protarkhos. Bana şimdi kullandığın "pek" sözü ile "hafifçe" sözünde, en azlık ve en çokluktaki

aynı anlamın bulunduğunu anımsattın. Çünkü bunlar, bulundukları yerde, belirli bir çoklukta bulunamazlar. Ama hep, her işte, en rahata oranla en yeğini (şiddetliyi), en yeğine oranla da en rahatı getirdiklerinden, o işte en azı ve en çoğu yaratırlar ve belirli miktarı ortadan kaldırırlar. Gerçekten, dediğimiz gibi, belirli miktarı ortadan kaldırmasalar ve en azla en çoğun yerini, miktarla ölçünün tutmasına izin verseler, kendileri de, o andan sonra, bulundukları yerde kalamaz olurlar. Belirli miktar varsa, artık ne daha sıcak, ne de daha soğuk kalır. Çünkü daha sıcak, hiç durmaksızın artar, daha soğuk da öyle. Halbuki belirli miktar, olduğu gibi kalır ve artarsa, var olmaktan çıkar. Bundan da, daha sıcakla daha soğuğun sonsuz oldukları ortaya çıkar.

PROTARKHOS - Evet, hiç değilse öyle görünüyor, Sokrates. Fakat, dediğin gibi, bu sorunu kavramak pek kolay değil. Sen sora sora, ben de yanıt vere vere, aynı noktaya tekrar tekrar dönersek, belki uyuşabiliriz.

SOKRATES - Hakkın var. Zaten yapacağımız şey de bu. Şimdilik, bütün sonsuz olan şeyleri gözden geçirerek, işi uzatmadan, acaba sonsuzluğun şu ayırt edici niteliğini kabul edebilir miyiz?

PROTARKHOS - Hangi nitelikten söz ediyorsun?

SOKRATES - Bizce daha az ve daha çok, yeğin ve yavaş, fazla ve buna benzer başka durumlara gelebilecek her şeyi, sonsuzlar türüne sokarak, bir tek

şeymiş gibi toparlamamız gerek. Nitekim daha önce, birçok türe ayrılmış olan şeyleri, elimizden geldiği kadar bir araya getirmek ve onlara herhangi bir birlik damgası vurmak gerektiğini söylemiştik, anımsıyorsun, değil mi?

PROTARKHOS - Evet, anımsıyorum.

SOKRATES - Bu durumda, bu nitelikleri kabul etmeyen, buna karşılık eşit ve eşitlik, sonra, çift gibi, sayı ve ölçü ilişkileri gibi karşıt nitelikler gösteren şeyleri de, sonluların sınıfına koysak iyi olur. Sen ne dersin?

PROTARKHOS - Pek iyi olur, Sokrates.

SOKRATES - Peki. Bu ikisinin birbirine karışmasından ortaya çıkan üçüncü türü, nasıl tasarlıyalım?

PROTARKHOS - Umarım ki bunu sen bana öğretirsin!

SOKRATES - Bunu sana öğretse öğı etse ben değil, yakarılarımı kabul ederse, bir tanrı öğretebilir.

PROTARKHOS - O halde yakar ve düşün.

SOKRATES - Düşünüyorum ve bana öyle geliyor ki, Protarkhos, tanrılardan biri şu anda bize yardım edecek.

PROTARKHOS - Ne diyorsun? Bunu nereden anladın?

SOKRATES - Sana şimdi söylerim. Yalnızca bütün dikkatini topla.

PROTARKHOS - Sen söylemene bak.

SOKRATES - Biraz önce daha sıcak ve daha soğuktan söz ediyorduk, değil mi?

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Buna, daha kuruyla daha yaşı, daha çokla daha azı, daha hızlıyla daha yavaşı, daha büyükle daha küçüğü, kısaca yukarıda yaptığımız gibi, bir tek sınıfa yani daha azla daha çok niteliğinin bulunduğu sınıfa giren her şeyi kat.

PROTARKHOS - Herhalde sonsuzlar sınıfından söz ediyorsun?

SOKRATES - Evet, şimdi bu sınıfla sonludan türeyeni birbirine karıştır.

PROTARKHOS - Hangi türeyeni?

SOKRATES - Sonsuzlar konusunda yaptığımız gibi, az önce birliğe indirgememiz gereken sonlunun türeyenini. Gerekliydi, ama yapmadık. Fakat bu ikisinin birleşmesinden, aradığımız sınıf kendisini gösterirse, gene aynı hesaba gelir.

PROTARKHOS - Hangisi? Bundan ne anlıyorsun?

SOKRATES - Eşit çift sınıfını, tek sözcükle karşıtlar arasındaki düşmanlığı kaldıran ve işin içine sayıyı sokmakla bunlar arasında oran ve uygunluk yaratan türü, demek istiyorum.

PROTARKHOS - Anlıyorum. Bana kalırsa, sen demek istiyorsun ki, bu öğeleri birbirine karıştırırsak, her karışımdan bazı oluşlar_çıkar.

SOKRATES - Aldanmıyorsun.

PROTARKHOS - Öyleyse sürdür.

SOKRATES - Hastalık durumlarında, bu öğelerin güzelce biribirine karışmasından sağlık durumu ortaya çıkar. Doğru değil mi?

PROTARKHOS - Hiç kuşkusuz.

SOKRATES - Tiz ve kalın, hızlı ve yavaş, yani sonsuz olan şeylerde böyle bir karışım olursa, bu, sonluğu da birlikte getirir ve müziğe en üstün biçimini verir, değil mi?

PROTARKHOS - Elbette.

SOKRATES - Gene soğuk ya da sıcakta aynı karışım olursa, bu, soğuğun ya da sıcağın fazlasını giderir, onun yerine de ölçü ve oran koyar.

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Mevsimler ve evrende güzel olan her şey, böyle sonsuzla sonlunun birbirine karışmasından doğmuyor mu?

PROTARKHOS - Elbette.

SOKRATES - Güzelliği, sağlığı ve gücü, ruhlardaki birçok güzel nitelikler gibi daha bir sürü şeyi, hesaba bile katmıyorum. Gerçekten, benim güzel Philebos'um, senin tanrın da, insanların zevk ve iştahlarına hiçbir sınır tanımamalarının doğurduğu ılımsızlığı, kötülüğü görüp, bir sınır getiren yasa ve düzeni ortaya koymuştur. Sen, haz duygusuna sınır koymanın, onu yok etmek olduğunu ileri sürüyorsun. Ben de diyorum ki, tersine, bu, onu korumaktır. Protarkhos, sen ne dersin?

PROTARKHOS - Ben de tümüyle senin gibi düşünüyorum, Sokrates.

SOKRATES - Beni iyi anladınsa, sana üç sınıfı da açıkladım işte.

PROTARKHOS - Seni anladığımı sanıyorum. Ba-

na kalırsa sen, ne var ne yok her şeyi üç sınıfa ayırıyorsun: Biri sonsuzlar, ikincisi sonlular sınıfı; üçüncüsüne gelince, bundan ne anladığını pek kavrayamadım.

SOKRATES - Bunu anlamamanın nedeni; bu üçüncü sınıfın doğurganlığı seni ürkütüyor da ondan, sevgili dostum! Bununla birlikte, sonsuzun da birçok türü vardır. Fakat bunlara giren şeylerin hepsinde, daha az ve daha çoğun damgası olduğundan, bizlere bir tek türmüş gibi görünür.

PROTARKHOS - Bu doğru.

SOKRATES - Sonluya gelince, bunun o kadar türü yoktur. Biz de onun özce bir olmasına karşı çıkmadık.

PROTARKHOS - Nasıl karşı çıkabilirdik ki?

SOKRATES - Hiç karşı çıkamazdık zaten. Demek iki sınıfın birbirine karışmasından çıkan, ölçünün ve sonlunun etkisiyle oluşan şeyleri de üçüncü sınıf sayıyorum.

PROTARKHOS - Peki.

SOKRATES - Bu üç türden başka, incelenmesi gereken bir dördüncüsü olduğunu söylemiştik. Şimdi birlikte inceleyelim. Bak bakalım, her ortaya çıkan şeyin kesinlikle bir nedeni olması gerekir mi, gerekmez mi?

PROTARKHOS - Bana kalırsa gerekir. Çünkü bunsuz nasıl olur ki?

SOKRATES - Yaratan şeyin özü, nedenden, ancak adıyla ayrılır; öyle ki, pek haklı olarak, nedenle yaratan şeyin özdeş olduğunu söyliyebiliriz, değil mi?

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Nitekim yaratılan şeyle varlık haline gelen şey arasında addan başka fark yoktur, değil mi?

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Yaratan, doğal olarak, hep önce gelmez mi? Ortaya çıkan da, sonuç olmak dolayısıyla, hep sona kalmaz mı?

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - O halde bunlar aynı şey değil, iki şeydir: Biri neden, öteki de varlık durumuna geçişinde nedene bağlı olan şey.

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - O halde yaratılan şeylerle bunları doğuran şeyler, ilk üç türü oluşturuyor, değil mi?

PROTARKHOS - Evet, doğru.

SOKRATES - Diyelim ki bütün bunları ortaya çıkaran neden, dördüncü bir türü oluşturur. Bunun, öteki üçünden farklı olduğu da yeter derecede açıktır.

PROTARKHOS - Hay hay, diyelim.

SOKRATES - Bu dört türü böyle birbirinden ayırt ettikten sonra, her birini iyice belleğimize yerleştirmek için, sırasıyla sayalım.

PROTARKHOS - Peki.

SOKRATES - Böylece, birincisi sonsuz, ikincisi sonlu olur; sonra bu ilk ikisinin birbiriyle karışmasından ortaya çıkan, üçüncüsüdür. Bu karışımla bu ortaya çıkmanın nedenine de dördüncü dersem, bunda yanılmış olur muyum?

PROTARKHOS - Olmazsın elbette!

SOKRATES - Bakalım, şimdi bizi buraya kadar getiren amaç nedir ve daha söyleyecek nemiz kaldı. Ereğimiz, ikinciliği haz duygusu mu, yoksa bilgelik mi kazanacak; bunu araştırmaktı, değil mi?

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Şu anda ki bütün bu tanımları yapmış bulunuyoruz, tartışmamızın konusu olan nesnelerden hangisinin birinci, hangisinin ikinci geleceği hakkında, herhalde daha sağlam bir yargıya varabiliriz, öyle mi?

PROTARKHOS - Herhalde.

SOKRATES - Biz zaferi, içinde haz duygusuyla bilgeliğin biribirine karıştığı yaşam için uygun görmüştük, öyle mi?

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Bu yaşamın ne olduğunu, onu hangi türe sokmamız gerektiğini, kuşkusuz biliyoruz, değil mi?

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Bence bu yaşam, üçüncü türe girer. Çünkü bu tür, yalnızca iki öğenin değil, sonluyla bağlı bütün sonsuzların birbirine karışmasından çıkar. İşte, zaferi kazanan bu yaşam, aslında bu nedenle, bu türdendir.

PROTARKHOS - Evet, pek haklı olarak.

SOKRATES - Peki öyleyse. O halde Philebos, senin karışıksız haz yaşamını bu türlerden hangisine sokalım ki, tam yerini bulmuş olsun? Ama bunu söylemeden önce bana şunun yanıtını ver!

PHILEBOS - Sor bakalım.

SOKRATES - Haz duygusunun ve acının sınırı var mıdır? Ya da bunlar, daha çok ve daha aza gelebilen şeylerden midir?

PHILEBOS - Evet bunlardandır, Sokrates. Çünkü haz duygusu, özü gereği, sayıca ve büyüklükçe sonsuz olmasaydı, salt iyilik olamazdı.

SOKRATES - Elbette, bunsuz acı da salt kötülük olamaz Philebos. Bu yüzdendir ki, haz duygusuna bir parçacık iyilik katan şeyin ne olduğunu bulmak için, başka yönlere bakmamız gerekir. Ne olursa olsun, haz duygusunu sonsuz şeyler sınıfına koyalım. Ama günah işlemeksizin, ey Protarkhos'la Philebos, bilgeliği, bilgiyi ve zekâyı hangi sınıfa sokabiliriz? Bence bu soruya kötü bir yanıt verecek olursak, başımızı belâya sokarız.

PHILEBOS - Sen de tanrını amma göklere çıkarıyorsun ha!

SOKRATES - Ya sen kendi tanrını öyle yapmıyor musun, sevgili dostum? Ne de olsa gene sorduğum şeye bir yanıt bulmak gerek.

PROTARKHOS - Sokrates'in hakkı var; buna yanıt vermeli.

PHILEBOS - Benim yerime tartışmayı üzerine almadın mı, Protarkhos?

PROTARKHOS - Evet aldım, ama şimdi sıkıntılı bir durumdayım. Sokrates, karşıtımız olan tanrıçaya karşı bir saygısızlıkta bulunmamak, ağzımızdan

aykırı bir söz çıkarmamak için, tanrı aşkına bana bu konuda yardımcı ol.

SOKRATES - Eh olayım, Protarkhos. Benden istediğin şey, pek zor değil. Gerçekten Philebos'un dediği gibi, şaka edeyim derken zekâyı ve bilgiyi pek yükseklere çıkararak, bunların hangi sınıfa girdiğini sorarak senin aklını şaşırttım.

PROTARKHOS - Doğru, Sokıates.

SOKRATES - Ne olursa olsun, yanıt vermek gene kolaydı. Çünkü bütün bilgeler zekânın, bizce gökyüzüyle toprağın egemeni olduğunda söz birliği ederler ve bundan övünç duyarlar. Belki de haklıdırlar. Şimdi istersen, zekânın hangi sınıftan olduğunu ayrıntılı olarak bir araştıralım.

PROTARKHOS - Nasıl hoşuna giderse, hiç çekinmeden, istediğin kadar uzun söyle. Merak etme, bizi sıkmazsın.

SOKRATES - Peki öyleyse. O halde, kendimizi şöyle bir sorguya çekmekle işe başlayalım.

PROTARKHOS - Nasıl?

SOKRATES - Diyebilir miyiz ki, Protarkhos, bütün varlıklarla evren denen şeyi, akıldan yoksun, atak ve rasgele iş gören bir güç yönetiyor ya da tersine, bizden önce gelenlerin söylediği gibi, dünyayı çeviren zekâyla yetkin bir bilgeliktir?

PROTARKHOS - Bu iki görüş arasında ne kadar fark var, ey tanrısal Sokrates! Birinci görüşü, günah işlemeksizin, tutmanın olanağı yok. Fakat her şeyi zekânın yönettiğini söylemek, bu evrenin, güneşin, ayın.

yıldızların ve gökyüzünde olup bitenlerin görünümüne uygun bir düşüncedir. Bu noktada, ne başka türlü söz söyleyebilirim, ne de başka türlü düşünebilirim.

SOKRATES - İster misin ki, biz de, bizden önce bu düşünceyi ortaya atanlara katılarak, bunun böyle olduğunu savunalım. Ve usta bir adam çıkıp da, bu böyle-değildir, evrende düzen yoktur derse, başkalarının düşüncelerinin tehlikesizce yinelenebileceği kanısını bir yana bırakarak, biz de aynı ince alaya ve aynı tehlikelere göğüs gerelim?

PROTARKHOS - Neden istemeyeyim.

SOKRATES - O halde bundan sonra gelecek sözü can kulağıyla dinle.

PROTARKHOS - Sen söylemene bak.

SOKRATES - Bütün canlı varlıkların yapısında ne görüyoruz? Fırtınaya tutulmuş gemicilerin dediği gibi, ancak ateş, su, hava ve toprak değil mi?

PROTARKHOS - Doğru. Biz de gerçekten, fırtınaya tutulmuşuz gibi, bu tartışmanın sıkıntısı içinde bocalayıp duruyoruz.

SOKRATES - Sonra, bizi oluşturan öğelerin her biri hakkında diyeceğimi kafana yerleştir.

PROTARKHOS - Ne diyeceksin?

SOKRATES - Şunu: Bizde bu öğelerin her birinden ancak küçük ve değersiz bir parça vardır: Bu parçalar da, hiçbirimizde, hiçbir bakımdan saf ve katışıksız değildir ve özüne uygun bir gücü de yoktur. Bu öğelerden birini ele alalım. Bununla ilgili olarak söy-

leyeceklerimizi sen öbürlerine uygula. Örneğin, bizde ateş vardır; evrende de var.

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Bizdeki ateş az, zayıf ve etkisizdir; oysa evrendeki ateşse bolluk, güzellik ve ateşe özgü bütün o doğal güç bakımından ne olağanüstüdür, değil mi?

PROTARKHOS - Söylediğin şey, çok doğru.

SOKRATES - Acaba evrendeki ateşi, bizdeki ateş mi oluşturur, besler, yönetir; yoksa, tersine, benim, senin ve bütün canlı varlıkların ateşi mi, her şeyini evrendeki ateşten alır?

PROTARKHOS - Bu soruya yanıt vermeye bile gerek yok.

SOKRATES - Pek güzel, o halde, burada bütün hayvanları düzenleyen toprakla evrendeki toprak hakkında da, aynı şeyi söyleyeceksin. Elbette, biraz önce seni sorguya çektiğim öteki şeyler için de böyle bir yanıt vereceksin, değil mi?

PROTARKHOS - Başka türlü yanıt vermek akıllı bir adama yakışır mı?

SOKRATES - Elbette yakışmaz. Fakat bundan sonra söyleyeceğime dikkat et. Sözü geçen bütün öğelerin bir tek bütünde toplanmasına beden adını veririz, değil mi?

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Evren dediğimiz şey için de bu böyledir. Çünkü aynı öğelerden yapıldığı için, o da tıpkı bizimki gibi, bir varlıktır.

PROTARKHOS - Çok doğru söylüyorsun.

SOKRATES - Sana şunu soruyorum: Acaba evrenin bedenimi bizim bedenimizi besler, yoksa bizim bedenimiz mi ona besinini verir ve söylediğimiz gibi, bedenin oluşumuna giren şeyi ondan mı almıştır ve almaktadır?

PROTARKHOS - Bu soruya da, Sokrates, yanıt vermeye gerek yok.

SOKRATES - Acaba şu soru bir yanıt ister mi, sen ne dersin?

PROTARKHOS - Sor bakalım.

SOKRATES - Bedenimizin bir ruhu vardır demez miyiz?

PROTARKHOS - Kuşkusuz, deriz.

SOKRATES - Evrenin bedeninde ruh olmasaydı, onda bizde olan şeylerden her bakımdan daha güzelleri bulunmasaydı, bedenimiz ruhunu nereden alırdı, ey sevgili Protarkhosum?

PROTARKHOS - Konu açık, Sokrates. Hiçbir yerden alamazdı.

SOKRATES - Elbette, Protarkhos; sonlu, sonsuz, bu ikisinin karıştığı ve her şeyde dördüncü tür olarak bulunan neden diye saydığımız bu dört türden, bedenimize ruh veren, bunları işleten, hastalandıkları zaman iyi eden, daha bin türlü bireşim oluşturan ve bunları onaran nedeni, kuşkusuz tam ve som bir bilgelik sayamayız. Nitekim aynı şeylerin daha büyük bir oylumda, katkısız ve güzel olarak bulunduğu bütün gökyüzünde de, doğanın en güzel ve en değerli biçiminde gerçekleştiğini görmüyoruz.

PROTARKHOS - Bunda da tümüyle hakkın var.

SOKRATES - Bu olanaksız olduğuna göre, daha önce de sık sık yaptığımız gibi, öteki düşünceye dönelim ve şunu diyelim. Evrende birçok sonsuzla yeter sayıda sonlu vardır ve yılları, mevsimleri, ayları düzenine sokan önemli bir neden, bunları yönetir. İşte bu neden, pek haklı olarak, bilgelik ve zekâ adını almaya uygundur.

PROTARKHOS - Evet, pek haklı olarak.

SOKRATES - Fakat ruh olmayan yerde bilgelik

PROTARKHOS - Elbette olamaz.

SOKRATES - Böylece diyebilirsin ki, nedenin gücüyle, Zeus'un özünde görkemli bir ruh ve görkemli bir zekâ; öteki tanrılardaysa, her birinin hoşuna giden bir adı bulunan başka güzel özellikler bulunmaktadır.

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Sanma ki, Protarkhos, bu sözü boşuna söyledik. Bundan ereğimiz, zekânın hep bu evrene egemen olduğunu bizden önce söylemiş olanların düşüncesine destek vermektir

PROTARKHOS - Doğru.

SOKRATES - Sözümüz, bundan başka, zekânın belirttiğimiz dört sınıftan biri olan nedenle aynı soydan olup olmadığı sorusuna yanıttır. Şimdi artık yanıtımızın ne olduğunu biliyorsun.

PROTARKHOS - Evet, iyice anlıyorum. Fakat önce, bunun bana yanıt olduğunu kavrayamamıştım.

SOKRATES - Bazan Protarkhos, gevezelik ciddi araştırmaların eğlencesi olur.

PROTARKHOS - Çok güzel söyledin.

SOKRATES - Böylece, sevgili dostum, zekânın hangi türe girdiğini ve gücünün ne olduğunu yeter derecede kanıtlamış olduk.

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Haz duygusunun da hangi sınıftan olduğunu, daha önceden bulmuştuk, değil mi?

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Şimdi şunları anımsayalım. Zekânın nedenle yakınlığı vardır. İkisi de hemen hemen aynı türdendir. Haz duygusuysa, haz duygusu olduğu için sonsuzdur ve kendisinde, asla baş, son ve orta olmayan ve olmayacak olan bir türdendir.

PROTARKHOS - Bunu anımsayacağız,.güven!

SOKRATES - Bundan sonra, bunlardan her birinin nerelerde bulunduğunu ve gerçekleştikleri zaman ne izlenimler doğduğunu incelememiz gerek. Önce haz duygusuna bakalım. Nasıl tür sorununu araştırırken onunla işe başladıysak, şimdi de aynı yolu tutalım. Ama acıdan söz etmezsek, haz duygusunu asla iyice anlıyamayız.

PROTARKHOS - Hay hay, gerekiyorsa o yoldan yürüyelim.

SOKRATES - Bunların kaynağı konusunda, benim gibi mi düşünüyorsun?

PROTARKHOS - Sen nasıl düşünüyorsun?

SOKRATES - Bana kalırsa, doğanın düzenine

uygun olarak, acıyla haz duygusu, işte o karışık türde doğar.

PROTARKHOS - Rica ederim, sevgili Sokıates, önce saptadığımız türlerin hangisinden söz ettiğini bize anımsat.

SOKRATES - Ben de gücüm yettiğince bunu yapmak niyetindeyim.

PROTARKHOS - Çok güzel.

SOKRATES - Karışık tür sözüyle, o dört türden üçüncüsünü anlatıyorum.

PROTARKHOS - Hani sonsuzla sonludan sonra geldiğini söylediğin; sağlıkla, yanılmıyorsam uyumu da içine soktuğun tür mü?

SOKRATES - Evet işte o. Şimdi sözlerime iyice dikkat et.

PROTARKHOS - Söyle bakalım.

SOKRATES - Diyorum ki, bizim gibi canlı varlıklarda uyum bozulunca, o anda doğa da bozulur ve acı doğar.

PROTARKHOS - Dediğin akla pek yakın.

SOKRATES - Sonra, uyum yeniden kurulup_doğallaşınca, haz duygusu ortaya çıkar. En önemli nesneler hakkında az sözle ve olabildiğince kısa olarak düşüncemi belirtmek için böyle söylüyorum.

PROTARKHOS - Bence doğru söylüyorsun Sokrates; ama gene biz bunu biraz daha aydınlatmaya çalışalım.

SOKRATES - Bu sıradan ve herkesin bildiği şeyi anlamak çok kolaydır sanırım.

PROTARKHOS - Bununla ne demek istiyorsun?

SOKRATES - Örneğin açlık; bir dağılma, bir acıdır, değil mi?

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Karın doyurmak ise, tersine, bir toplanma,bir haz duygusudur.

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Bunun gibi, susuzluk da bir yıkım, yani bir acıdır. Halbuki kurumuş olan bir şeyi dolduran yaşın etkisi, haz duygusudur. Bunun gibi, sıcağın bizde doğaya aykırı olarak oluşturduğu bozulma ve dağılma, acıya yol açar. Halbuki doğal duruma dönüş ve serinlik, bir haz duygusudur.

PROTARKHOS - Kuşku yok.

SOKRATES - Yine, canlı varlığın bedenini oluşturan dört asıl öğeyi* doğaya aykırı olarak donduran soğuk, bir acıdır. Sonra bu dört öğenin, doğaya uygun olarak, birbirinden ayrılıp eski durumuna gelmesi ise, bir hazdır. Kısacası, düşün bakalım, yukarıda söylediğimiz gibi sonluyla sonsuzun birbiriyle doğal olarak birleşmesinden olan canlı varlıklarda bu birleşme dağılınca, bu bozuluş bir acıdır demek sana uygun geliyor mu? Ya da tersine, her şeyin ilk durumuna dönüşü, bir haz duygusu mudur acaba?

PROTARKHOS - Elbette. Gerçekten bana öyle geliyor ki bu, geneldir.

* Eskil dönemde, insan bedenini oluşturduğuna inanılan dört öğe ya da özsuyu: kan. safra, kara safra ve lenfa; Osmanheası: Ahlat-ı erbaa; Fransızcası: Huıneur.

SOKRATES, - Peki öyle ise, acı ya da haz duygusu olduğuna göre, bu iki tür duyguda neler olup bitiyor, onları bir gözden geçirelim.

PROTARKHOS - Hay hay.

SOKRATES - Şimdilik ruhun bekleme durumunu, bu iki duyumla bir karşılaştır. Ruhun beklediği şey haz ise, beklemek hoş ve güvenlidir. Haz değil de sıkıntılı şeyler gelecekse, bu bekleme, korkulu ve acı verici olur.

PROTARKHOS - Bu, bedenin payı olmayan ve yalnızca ruhun beklemesinden doğan başka türlü bir haz duygusu ve acı olsa gerek.

SOKRATES - İşi pek güzel kavradın. Şimdi bakalım, bu iki katkısız haz ve acı türünden, acaba haz, bütünlüğüyle, böylesine istenmeye değer mi? Yoksa bu üstünlüğü yukarıda söz ettiğimiz türlerden birine mi tanımak gerekli? Acaba kendiliklerinden iyi oldukları ya da ancak bazıları bazı durumlarda iyiliğin özünden pay aldıkları için, haz ve acıyı, tıpkı soğuk ve sıcak ve buna benzer başka şeyler gibi, kimileyin istemeli, kimileyin de istememeli mi? Umarım ki bütün bu sorunları artık açıkça görebileceğiz.

PROTARKHOS - Çok doğru söyledin. Aradığımızı bu yoldan gidip bulmamız gerek.

SOKRATES - Önce şu noktayı bir görelim: Önce de dediğimiz gibi, canlı varlıkların bozulunca acı duymaları, eski durumlarına dönünce de haz duymaları doğruysa, bakalım, ne bozulan ne de eski durumuna dönen herhangi bir canlı varlığın ruh durumu

ne olabilir. Ama vereceğin yanıta, çok, hem pek çok dikkat et. İşte bu aralıkta canlı varlığın, küçük ya da büyük hiçbir haz, hiçbir acı duymaması gerekmez mi?

PROTARKHOS - Elbette gerekir.

SOKRATES - O halde, işte haz duyulan ya da acı çekilen durumlardan farklı, üçüncü bir durum.

PROTARKHOS - Evet, kuşkusuz!

SOKRATES - Bu noktayı unutmamaya çalış. Çünkü böyle bir durumu anımsamanın ya da anımsamamanın, haz sorununda bir karara varılacağı zaman, önemi büyük olacak. Sorunu çözmek için bir çift sözüm daha var.

PROTARKHOS - Ne gibi?

SOKRATES - Bilir misin ki, bir kimse bilgelik yolunu tuttu mu, onun böyle yaşamasına hiçbir şey engel olamaz.

PROTARKHOS - Ne haz duygusunun, ne de acının yeri olmayan yaşamdan mı söz ediyorsun?

SOKRATES - Gerçekten, yaşayışları karşılaştırırken demiştik ki, akla ve bilgeliğe uygun olarak yaşamak yolunu tutan kimsenin, az ya da çok, ne hazdan, ne de acıdan payı olur.

PROTARKHOS - Doğru, öyle demiştik.

SOKRATES - Demek bu durum, öyle bir kimsenin durumudur. Belki sana garip gelecek ama yaşamların içinde en tanrısal olanı da budur.

PROTARKHOS - Bu hesapça, tanrılarda haz

duygusunun da, bunun karşıtı olan bir duygunun da olmaması gerekir.

SOKRATES - Elbette. Çünkü bu durumlar onlara yakışmaz. İlerde tartışmamız gerektirirse, bu noktayı daha uzun boylu inceleriz. Zekâya birinciliği veremezsek, ikincilik konusunda şimdilik onun bu üstünlüğünü göz önünde tutmakla kalalım.

PROTARKHOS - Pek güzel söyledin.

SOKRATES - Fakat, yalnızca ruha özgü olduğunu söylediğimiz ikinci haz türü, tümüyle bellek sayesinde oluşur.

PROTARKHOS - Bu nasıl şey?

SOKRATES - Bence, sorunu iyi kavramak için, önce belleğin, dahası ondan da önce, duyumun ne olduğunu bilmek gerek.

PROTARKHOS - Sen ne diyorsun?

SOKRATES - Şunu iyi bil ki, bedenimizin her gün edindiği izlenimler arasında öyleleri vardır ki, ruha kadar varmaksızın, bedende sönüp gider ve hiçbir duygu uyandırmaz. Bazıları ise, bedenden ruha geçer ve her birinde ayrı ayrı, fakat her ikisinde de ortak bir yanı olan bir türlü sarsıntıya neden olur.

PROTARKHOS - Sanırım.

SOKRATES - Her ikisinden geçmeyen duyguları ruhun kavramadığını, ruha geçenlerinse artık kurtulamadığını söyleyecek olursak, yanılmış olmayız, değil mi?

PROTARKHOS - Elbette olmayız.

SOKRATES - Kurtulmaktan söz ettiğimi görünce, sakın unutmanın aslını anlatmak istiyorum sanma. Çünkü unutma, bellekten çıkıp gitmektir. Bizi ilgilendiren durumdaysa, bellek henüz doğmamıştır. O halde zaten olmayan bir şeyi, oluşmamış olan bir şeyi yitirmek saçma olur, değil mi?

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - O halde yalnızca sözleri biraz değiştiriver.

PROTARKHOS - Nasıl?

SOKRATES - Ruh, bedene gelen sarsıntılardan bir şey duymayınca, bu sarsıntıların ruha geçmemesine "unutmak" diyeceğin yerde, "duygusuzluk" de!

PROTARKHOS - Peki.

SOKRATES - Fakat ruh ve beden aynı şeyin etkisi altında kalmış, aynı zamanda sarsılmışsa, bu sarsıntıya "duyum" adını verebilirsin. Söz yerinde olur.

PROTARKHOS - Pek doğru.

SOKRATES - Şimdi duyumdan ne anladığımızı kavradın, değil mi?

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Bence, belleğe duyumun koruma kabıdır denirse, doğru söylenmiş olur.

PROTARKHOS - Bence de öyle.

SOKRATES - Anımsama, bellekten farklıdır demez miyiz?

PROTARKHOS - Belki.

SOKRATES - Bu fark, şundan ibaret değil midir?

PROTARKHOS - Neden?

SOKRATES - Ruh, önce bedenle birlikte duyduğu şeyi, bu kez yalnız ve olabildiğince bedensiz anımsarsa, buna anımsama deriz, değil mi?

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Ruh, gerek bir duyumun, gerek bir bilginin anısını yitirip de, bu anıyı yalnız başına ve kendiliğinden anımsarsa, bütün buna anımsama deriz, anı demeyiz.

PROTARKHOS - Hakkın var.

SOKRATES - Bütün bunlardan niçin söz ettim, biliyor musun? Şunun için.

PROTARKHOS - Ne için?

SOKRATES - Ruhun, bedene gerek kalmaksızın duyduğu haz duygusunun, aynı zamanda isteğin ne olduğunu en iyi ve en açık bir biçimde kavramak için. Bana kalırsa, söylediklerimizden, her ikisinin de ne olduğu pek iyi anlaşılıyor.

PROTARKHOS - Peki. Bakalım arkasından ne gelecek, Sokrates.

SOKRATES - Görünüşe göre haz duygusunun aslını ve aldığı biçimleri bulmak için birçok araştırmaya katlanacağız galiba. Bundan önce de isteğin ne olduğunu, nerede uyandığını anlatmamız gerek.

PROTARKHOS - Öyle yapalım. Bir şey yitirmiş olmayız.

SOKRATES - Tersine, Protarkhos, aradığımız şeyi bulunca, içine girdiğimiz zorluktan kurtulacağız.

PROTARKHOS - Yanıtın doğru. Şimdi alt tarafı neymiş, bakalım.

SOKRATES - Açlığın, susuzluğun ve buna benzer başka birçok durumun birer istek olduğunu söylemiştik, değil mi?

PROTARKHOS - Evet, kuşkusuz.

SOKRATES - Bu kadar birbirinden farklı duyguların arasında ortak olan ne var ki bunlara aynı adı veriyoruz?

PROTARKHOS - Zeus hakkı için Sokrates, bunu açıklamak kolay değil ama, gene de söylemek gerek.

SOKRATES - Bunun için, aynı örneklerle işe şuradan başlayalım.

PROTARKHOS - Nereden?

SOKRATES - "Susamış" dediğimiz zaman bunun bir anlamı vardır.

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Bu, "boşalmış" anlamına gelir.

PROTARKHOS - Elbette.

SOKRATES - Susama, bir istek değil mi?

PROTARKHOS - Evet, içme isteği.

SOKRATES - İçme, yani içerek dolma, öyle mi?

PROTARKHOS - Evet, bana da öyle geliyor.

SOKRATES - Böylece, içinizden boş olduğunu duyumsayan biri varsa, o elbette duyulmadığının tersini isteyecektir. Yani boş olduğu için dolmak isteyecektir.

PROTARKHOS - Bundan da kuşku yok.

SOKRATES - O halde? İlk kez olarak böyle, kendisini boş duyumsayan kimsede, gerek duyumla, gerek bellekle, o anda duyumsamadığı, daha önce de hiç duyumsamamış olduğu bir dolma isteği nasıl ortaya çıkar?

PROTARKHOS - Elbette olamaz.

SOKRATES - Bununla birlikte, insan istedi mi, bir şeyi istiyor demektir.

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - O halde duyumsadığı şeyi istemiyor demektir. Çünkü duyumsadığı, susamadır. Susamaysa bir boşluktur; dolmak ister.

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Demek susayanın şöyle ya da böyle dolmak düşününü edinebilmesinde bir keramet var.

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Bu, beden olamaz, çünkü o zaten boş.

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - O halde ruhun, bu dolmak düşününü bellek yoluyla edinmesinden başka bir yol kalmıyor.

PROTARKHOS - Bu da apaçık.

SOKRATES - Ruh başka hangi yolla buna erişebilir ki?

PROTARKHOS - Başka yol yok.

SOKRATES - Öyleyse, bütün bunlardan çıkan sonucu görelim.

PROTARKHOS - Hangi sonucu?

SOKRATES - Bu akıl yürütme, bize bedenin isteği olamayacağını gösterdi.

PROTARKHOS - Nasıl?

SOKRATES - Çünkü her canlı varlık, hep bedeninin duyumsamakta olduğu şeyin tersini ister.

PROTARKHOS - Bu doğru.

SOKRATES - İşte onu, böyle duyduğu şeyin tersine doğru götüren bir iştah, onda duyduğu şeylere karşıt şeylerin anısı bulunduğunu gösterir.

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Bu akıl yürütme, belleğin bizleri istediğimiz şeylere doğru yönelttiğini göstermekle, her iştahın, her isteğin kaynağının ruh olduğunu ve ruhun her canlı varlığı yönettiğini de öğretmiş olur.

PROTARKHOS - Pek güzel.

SOKRATES - O halde, bedenimizin acıkmadığı, susamadığı ya da buna benzer şeyler duymadığı kesin olarak kanıtlanmış oluyor.

PROTARKHOS - Pek doğru.

SOKRATES - Aynı konuyla ilgili olarak şunu da söyleyelim: Bana kalırsa, bu söylediklerimiz, bize bu yönden bambaşka bir yaşantıyı bulduracak.

PROTARKHOS - Hangi yönden, hangi yaşantıdan söz ediyorsun?

SOKRATES - Boşalmada ya da dolmada, canlı varlığın bozulması ya da korunmasıyla ilgili her şeyde, içimizden biri bu durumların birinde ya da ötekinde olunca, birinden ötekine geçtiğine göre kimileyin acı, kimileyin haz duyar.

PROTARKHOS - Evet, öyle olur.

SOKRATES - Fakat bu iki durumun ortasında bulunursak ne olur?

PROTARKHOS - Nasıl ortasında?

SOKRATES - Bedenimizin durumu yüzünden acı duyup da, acıyı giderecek hoş duyumları anımsarsak, ama boşluk yine olduğu gibi kalırsa, bu haz ve acı durumlarına göre ortalama bir durumda olduğumuzu söyleyebilir miyiz, söyleyemez miyiz?

PROTARKHOS - Kuşkusuz, söyleyebiliriz.

SOKRATES - Bütün bütüne acıda mıyız, yoksa bütün bütüne hazda mıyız?

PROTARKHOS - Elbette değiliz. Ama, sanki çifte acı duyarız. Çünkü vücudumuz, acı durumundadır; ruhumuz ise bekleme ve istek durumundadır.

SOKRATES - Bu çifte acıdan ne anlıyorsun, Protarkhos? Boş olduğumuz zaman bile, bizde kesin olarak dolacağımız umudu yok mudur? Kimi zaman da, tersine, bundan umudu kestiğimiz olmaz mı?

PROTARKHOS - Evet, öyledir.

SOKRATES - Dolmak umudunda olan kimse, hem bellek yoluyla haz duyar, hem de boş olduğu için acı çeker, öyle değil mi?

PROTARKHOS - Elbette.

SOKRATES - İnsanlarla öteki canlı varlıklar, böyle durumlarda hem haz, hem de acı duyarlar, öyle mi?

PROTARKHOS - Öyle olsa gerek.

SOKRATES - İşte canlı varlık hem boş olur, hem

de dolmak umudunu beslemezse, senin az önce bütün bu durumlarda duyulacağını sandığın o çifte acı, o zaman duyulmaz mı?

PROTARKHOS - Bu çok doğru, Sokrates.

SOKRATES - Bu türlü duygularla ilgili olarak söylediklerimizden şimdi yararlanalım.

PROTARKHOS - Nasıl?

SOKRATES - Bu acıların ve hazların hepsi doğru ya da yanlış; ya da bir bölümü doğru bir bölümü de yanlıştır diyebilir miyiz?

PROTARKHOS - Yanlış haz duygusu ya da yanlış acı olabilir mi, Sokrates?

SOKRATES - Nasıl olmaz Protarkhos! Doğru korkularla yanlış korkular, doğru beklemelerle yanlış beklemeler, doğru düşüncelerle yanlış düşünceler var ya...

PROTARKHOS - Bence düşünce konusunda olabilir, ama ötekilerde olamaz.

SOKRATES - Ne diyorsun? Korkarım biz bu gidişle hiç de önemsiz olmayan başka bir tartışmaya dalacağız.

PROTARKHOS - Doğru söylüyorsun.

SOKRATES - Acaba, ey saydığım adamın oğlu, böyle bir tartışmayla önce söylediklerimiz arasında ilgi var mı? İşte bunu düşünmek gerek.

PROTARKHOS - Evet, kuşkusuz.

SOKRATES - O halde bizi konumuzdan uzaklaştıracak her türlü uzun sözden kesinlikle kaçınmalıyız.

PROTARKHOS - Elbette.

SOKRATES - Söyle bakalım. Çünkü ben karşıma dikilen güçlüklerden şaşırdım kaldım. Öyle ya, hazlardan kimileri doğru, kimileri yanlış değil midir?

PROTARKHOS - Bu nasıl olabilir?

SOKRATES - O halde sence hiç kimse, ne uyurken, ne de uyanıkken, ne delilikte, ne de her hangi bir akıl bozukluğu sırasında, hiç duymadığı bir haz duygusunu duyuyor, hiç çekmediği bir acıyı çekiyor sa-namaz, öyle mi?

PROTARKHOS - Doğrusu hepimiz, bu iş senin dediğin gibidir sanısındayız Sokrates.

SOKRATES - Bunda acaba haklı mıyız? Böyle söylemekte haklı ya da haksız olduğumuzu incelemek gerekir, değil mi?

PROTARKHOS - Bence gerekir.

SOKRATES - Şimdi, haz duygusu ve kam hakkında söylediğimiz şeyi daha açık olarak anlatalım. Bir kanı edinmek demek, içimizden bir şey geçirmek demek değil midir?

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Ya haz duymak?

PROTARKHOS - O da öyle.

SOKRATES - Kanının konusu, her hangi bir şeydir, değil mi?

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Ya duyduğumuz haz duygusunun konusu?

PROTARKHOS - O da öyle.

SOKRATES - ister doğru olsun, ister olmasın, herhangi bir kimsenin bir kanısı var demek için, gerçekten bir kanısının olması gerekir.

PROTARKHOS - Elbette.

SOKRATES - Gene her hangi bir kimse haz duyuyorsa, bunda ister haklı ister haksız olsun, duyduğu haz da gerçektir.

PROTARKHOS - Doğru.

SOKRATES - Kanı edinmeyle haz duygusunu duyma, gerçekten olağan şeylerdir. Ama kimi zaman doğru, kimi zaman da yanlış kanılar edinebildiğimiz halde, nasıl olur da bütün haz duygularımız doğrudur, diyebiliriz.

PROTARKHOS - İşte asıl bu noktayı araştırmak gerek.

SOKRATES - Acaba yanlışlık ve doğruluk kanıya ekleniyor ve kam böylece, yalnız kanı değil, ama doğru ya da yanlış, yani belirli nitelikte bir kanı oluyor mu demek istiyorsun? Araştırmak gerek dediğin nokta bu mu?

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Bundan başka, kimi şeylerin şu ya da bu niteliği olduğu halde, acaba hazla acının, hiçbir niteliği olmaksızın, neyse o olduğunu mu söylemek istiyorsun? İşte, üzerinde uyuşmuş olmamız gereken bir sorun daha.

PROTARKHOS - Elbette.

SOKRATES - Fakat haz duygusuyla acının da nitelikleri bulunduğunu görmek, o denli güç olmasa

gerek. Çünkü, çok daha önceden, gerek haz duygusunun gerek acının büyük ya da küçük, yeğin ya da hafif olabileceğini söylemiştik.

PROTARKHOS - Evet, öyle.

SOKRATES - Kanıya kötülük karışınca onun kötüleştiğini söylediğimiz gibi, bu, haz duygusunda olursa, onun da kötüleştiğini söyleyemez miyiz?

PROTARKHOS - Doğallıkla.

SOKRATES - Doğruluk niteliği kanıya eklenirse, kanı doğrudur deriz: Bu nitelik haz duygusuna katılırsa, onun için de doğrudur diyemez miyiz?

PROTARKHOS - Elbette.

SOKRATES - Kanı, konusunda aldanırsa, artık kanının yanlış olduğunu ve doğru düşünülmediğini söylemez miyiz?

PROTARKHOS - Elbette, Sokrates.

SOKRATES - Gene, her hangi bir acı ya da haz duygusunun, konusunda yanıldığını görecek olursak, durum nice olur? Böyle bir duyguya doğru, iyi nitemini ya da buna benzer her hangi güzel bir nitemi takabilir miyiz?

PROTARKHOS - Haz duygusu yanılabilirce, elbette bunun olanağı yoktur,

SOKRATES - Bununla birlikte bence haz duygusu, çoğunlukla, bizde doğru bir kanının değil, yanlış bir kanının ardından doğar.

PROTARKHOS - Doğru, ama Sokrates, böyle bir durumda kanı yanlıştır deriz. Ama hiç kimse haz duygusunun da yanlış olduğunu ileri süremez.

SOKRATES - Haz duygusunu nasıl da şiddetle savunuyorsun, Protarkhos!

PROTARKHOS - Hiç de değil; yalnızca düşündüğümü yineliyorum.

SOKRATES - O halde, sevgili dostum, doğru bir kanıya ve bilgiye bağlı haz duygusuyla, içimizde çoğunlukla yalan ve bilgisizlik yüzünden doğan haz duygusu arasında hiçbir fark olmayacak, öyle mi?

PROTARKHOS - Görünüşe göre, çok büyük fark var.

SOKRATES - Şimdi bu farkı biraz inceleyelim.

PROTARKHOS - Hay hay, istediğin gibi yap.

SOKRATES - Şöyle incelemek istiyorum.

PROTARKHOS - Nasıl?

SOKRATES - Dedik ki, kanılarımızdan bir bölümü doğru, bir bölümü de yanlıştır.

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Biraz önce dediğimiz gibi, gerek haz duygusu, gerek acı, çoğunlukla onların ardı sıra gider. Yani doğru ya da yanlış kanının ardı sıra.

PROTARKHOS - Kabul.

SOKRATES - Kanı ve kanı edinme, çoğunlukla, bizde bellek ve duyumdan doğmaz mı?

PROTARKHOS - Elbette.

SOKRATES - Acaba kanılarımızın oluşunda, olup bitenler şöyle olup bitmez mi?

PROTARKHOS - Nasıl?

SOKRATES - Bir nesneyi uzaktan ve oldukça karışık olarak gören bir kimsenin gördüğü şey hakkın-

da bir yargıya varmak istediği, çoğunlukla görülmez mi?

PROTARKHOS - Evet, görülür.

SOKRATES - Böyle bir kimse, yargıya varmadan önce, kendisini şöyle bir sorguya çekmez mi acaba?

PROTARKHOS - Nasıl?

SOKRATES - "Şurada, şu taşın karşısında ve şu ağacın altında ayakta durduğunu gördüğüm şey nedir?" İnsan hayal-meyal gördüğü bazı konular karşısında, kendi kendine böyle sormaz mı dersin?

PROTARKHOS - Elbette sorar.

SOKRATES - Sonra, "bu, bir adamdır" deyip de rastgetirdiği olmaz mı?

PROTARKHOS - Elbette olabilir.

SOKRATES - Gene bunu bir çobanın yaptığı bir yontu sanarak aldandığı da olur, değil mi?

PROTARKHOS - Kuşkusuz olur.

SOKRATES - Yanında biri bulunup da, ona içinden, kendi kendisine söylediği şeyi açıkça söylemiş olsaydı, kanı dediğimiz şey, artık söz konumuna gelirdi.

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Yalnızca, bu kanıya bağlı olarak, kafasında bu düşünceyle uzun zaman yürüdüğü de olur, değil mi?

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - O halde; bu konuda sana da öyle gelmiyor mu?

PROTARKHOS - Nasıl?

SOKRATES - Bana öyle geliyor ki ruhumuz bir kitaba benzer.

"PROTARKHOS - Nasıl olur?

SOKRATES - Duyumlarla uyumlu olan bellek ve bunlara bağlı bulunan duygular, bana şu anda ruhlarımıza-sözler yazıyor gibi geliyor. Duygu, doğruyu yazarsa, bunun sonucunda düşünce ve sözler de, doğru olarak biçimlenir. İçimizdeki bu yazmanın yazdığı şeyler yanlışsa, onlar da gerçeğe aykırı düşer.

PROTARKHOS - Ben de seninle düşündeşim; söylediğini kabul ediyorum.

SOKRATES - Bir başka işçinin de, aynı zamanda, ruhumuzda çalıştığını kabul et.

PROTARKHOS - Hangi işçi?

SOKRATES - Yazmandan sonra, sözle söylenen şeylerin ruhumuzda resmini yapan bir ressam.

PROTARKHOS - Bu iş nasıl ve ne zaman olur dersin?

SOKRATES - İnsan, görme ve başka duyguların yardımı olmaksızın, üzerinde düşündüğü ya da sözünü ettiği bu nesnelerin hayalini sanki kendi içinde gördüğü zaman. İçimizde böyle olup bitmez mi zaten?

PROTARKHOS - Tümüyle böyledir.

SOKRATES - Doğru düşünce ve sözlerin hayalleri, doğru; yanlış düşünce ve sözlerin hayalleri de, yanlış olmaz mı?

PROTARKHOS - Elbette olur.

SOKRATES - Bütün bu söylediğimiz doğruysa, şimdi şunu inceleyelim.

PROTARKHOS - Neyi?

SOKRATES - Gelecekle değil, geçmişle ve içinde yaşadığımız zamanla ilgili şeyler bizde bu gibi durumlara yol açar.

PROTARKHOS - Bütün zamanlar için aynı şey olmalı.

SOKRATES - Yukarıda demedik miydi ki ruha özgü haz duyguları ve acılar, beden aracılığıyla duyulan haz ve acılardan önce gelir; öyle ki, zamanından önce haz duyduğumuz ya da hüzne düştüğümüz olur.

PROTARKHOS - Bu pek doğru.

SOKRATES - Az önce içimizde yazıldığını ve yer ettiğini varsaydığımız bu harflerle bu hayaller, yalnızca geçmişle ve şimdiyle mi ilgilidir? Gelecekle hiç ilgileri yok mudur?

PROTARKHOS - Özellikle, gelecekle ilgilidir.

SOKRATES - Yani özellikle diyerek, bütün bunların gelecekle ilgili umutlar olduğunu ve bütün yaşamımız boyunca, bu türden umutlarla yaşadığımızı mı söylemek istiyorsun?

PROTARKHOS - Evet öyle.

SOKRATES - Şimdi bir de şuna yanıt, ver bakalım.

PROTARKHOS - Neye?

SOKRATES - Doğru, dindar ve her konuda iyi olan kimseyi tanrılar sevmez mi?

PROTARKHOS - Elbette sever.

SOKRATES - Halbuki kötü adam için, durum bunun tersidir, değil mi?

PROTARKHOS - Elbette.

SOKRATES - Az önce demiştik ki, her insan bir sürü umutla doludur.

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Umut dediğimiz şey de, her birimizin kendi kendimize söylediğimiz şeylerdir.

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - O halde gene ruha işlenen hayaller; öyle ki, çoğunlukla, pek çok altınımız olduğunu ve bu altınla bol bol zevk süreceğimizi hayal edip yaşarız. Dahası, kendi içimizde kendimizi görür ve bundan zevk duyarız.

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Şuna inanalım ki, bu hayaller arasında iyi adamlara görünenler çoğunlukla doğrudur, çünkü onları tanırlar, severler; halbuki kötü kişilere görünen hayallerse çoğunlukla yanlıştır...

PROTARKHOS - Buna inanmaktan başka çare yok.

SOKRATES - Bununla birlikte kötü kişilerin ruhunda da haz duygularının hayali yer etmiş olur, ama bunlar yanlıştır. Sen ne dersin?

PROTARKHOS - Doğru.

SOKRATES - O halde kötü kişilerin haz duyguları yanlış, erdemli olanlarınkiyse doğrudur, gerçektir.

PROTARKHOS - Bu kaçınılmaz bir sonuç.

SOKRATES - Böylece söylediklerimize dayanarak diyebiliriz ki, insanların ruhunda gerçek olanlarına gülünç bir şekilde öykünen haz duyguları vardır. \ Acılar için de durum böyledir.

PROTARKHOS - Kabul.

SOKRATES - Görmüştük ki her hangi bir şey için bir kanısı olan kimsenin, gerçekten, bir kanısı vardır ama kimi zaman bu kanının var olmayan, var olmamış ve asla var olmayacak bir konusu olabilir.

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - İşte bana kalırsa bu durum bir kanının yanlış olmasına ve yanlış kanılar edinilmesine yol açar, değil mi?

PROTARKHOS - Elbette.

SOKRATES - O halde, acaba acılarla hazlarda da, kanılardakine benzeyen durumlar yok mudur dersin?

PROTARKHOS - Nasıl?

SOKRATES - Şöyle: haz duyduğumuz zaman, bunun konusu anlamsız olsa bile gene de duyduğumuz gerçekten haz duygusudur. Dahası, şimdiki zamanda var olmayan, geçmişte de bulunmayan, gelecekte de var olmayacak olan bir şeyden dolayı haz duyduğumuz olur...

PROTARKHOS - Buna evet demekten başka çare yok, Sokrates.

SOKRATES - Korku, öfke ve buna benzer tutku-

larda da bu böyle değil midir? Yani bunlar da kimi zaman yanlış olamaz mı?

PROTARKHOS - Elbette olur.

SOKRATES - O halde yanlışlıklarından ayrı, düşünceleri kötü kılacak başka bir neden bulunabilir mi?

PROTARKHOS - Bulunamaz.

SOKRATES - Sonra, yanlışlıklarından başka bir nedenle hazların da kötü olabileceğini düşünemeyiz.

PROTARKHOS - Şimdi bu söylediğin şey, Sokrates, gerçeğe aykırıdır. Çünkü, haz duygularıyla acıların kötü oldukları yargısına, onların yanlışlıklarından dolayı değil; çoğunlukla, başka birçok kötülük ve yanlışlıklarla birlikte olmaları yüzünden varmaktayız.

SOKRATES - Bu düşünceye yandaş kalacak olursak, kimi yanlışlık ve kötülüklerinden dolayı kötü olan hazlardan daha ilerde söz ederiz. Şimdilik, çoğunlukla birçoğu büsbütün başka türlü içimizde yaşayan ve ortaya çıkan yanlış haz duygularından söz açmamız gerekiyor. Bu belki, varacağımız yargı konusunda işimize yarar.

PROTARKHOS - Haz duygularının böyleleri de varsa, nasıl olur da onlardan söz edilmez?

SOKRATES - Bence var, Protarkhos. Kafam bu düşünceye takılıp kaldığı için onu eleştiriye sunmak boynumun borcudur.

PROTARKHOS - Peki.

SOKRATES - Öyleyse, bu konuya bir yanaşalım ve onunla güreşçiler gibi bir boy ölçüşelim!

PROTARKHOS - Haydi, yanaşalım!

SOKRATES - Anımsarsan, daha önce demiştik ki, içimizde istek adını verdiğimiz şeyler ortaya çıkınca, bedenin edindiği duyumlar büsbütün ayrı ve ruha yabancıdır.

PROTARKHOS - Evet anımsıyorum Sokrates.

SOKRATES - O halde, bedenimizinkine karşıt durumlar isteyen ruhtur; edindiği izlenimlere göre acı ya da bir tür haz duygusuna neden olan da, bedendir, değil mi?

PROTARKHOS - Doğru.

SOKRATES - Bakalım bu gibi durumlarda neler ortaya çıkar.

PROTARKHOS - Söyle, bakalım.

SOKRATES - Acıyla haz duygusu aynı zamanda var olabilir ve bunların birbirine karşıt duyumları aynı zamanda yan yana bulunabilir. Bunu, daha önce de görmüştük.

PROTARKHOS - Evet, doğru.

SOKRATES - Doğruluğunda anlaştığımız bir nokta daha vardı, değil mi?

PROTARKHOS - Hangisi?

SOKRATES - Acı ve haz duygusunun içine "daha çok" ve "daha az" girer ve bunlar sonsuz türündendir.

PROTARKHOS - Evet, öyle. Sonra?

SOKRATES - O halde bu konular hakkında tam bir yargıya varmanın yolu nedir?

PROTARKHOS - Nedir?

SOKRATES - Aslında bu gibi şeyler konusunda, çoğunlukla; karşılaştırma yoluyla bir yargıya varmaz mıyız? Acıyı hazla, acıyı acıyla ve haz duygusunu hazla karşılaştırarak, hangisinin büyük, hangisinin küçük, hangisinin yeğin ve hangisinin hafif olduğunu araştırmaz mıyız?

PROTARKHOS - Gerçekten öyle. Çoğunlukla yargıya böyle varılır.

SOKRATES - O halde, görmede, uzaklığın çok uzun ya da kısa olması, nesnelerin gerçeğini öğrenmemize engel olur ve bizi yanlış yargılara götürür. Acaba haz duygusunda ve acıda da aynı şey yok mu?

PROTARKHOS - Hem de daha çok, Sokrates.

SOKRATES - Ama bu, biraz önce söylediğimizin tümüyle tersi.

PROTARKHOS - Ne demek istiyorsun?

SOKRATES - Daha önce demiştik ki, düşünceler kendiliklerinden doğru ya da yanlış olunca bu özelliklerini acı ve haz duygularına da geçirirler.

PROTARKHOS - Bu çok doğru.

SOKRATES - Haz duygularıyla acılar, uzak ya da yakın bulunulduğuna göre değiştiklerinden, birbirleriyle karşılaştırılacak olursa hazlar, acıların yanında daha büyük ve daha yeğin, acılarsa hazlar karşısında daha hafif ve daha küçük görünürler.

PROTARKHOS - Bu kesinlikle böyledir.

SOKRATES - Haz duyguları da, acılar da, birbirleri karşısında, olduklarından daha büyük ya da daha küçük göründükleri için, sen haz duygusundan

ve acıdan, gerçek olmayan ve yalnızca görünen yanı koparıp atacak olursan, ne bu gösterişin gerçek bir şey olduğunu, ne de bundan doğan haz ve acı payının gerçek ve yasal olduğunu asla ileri sürmeye kalkışamazsın.

PROTARKHOS - Elbette kalkışamam.

SOKRATES - Bundan sonra, aynı yolla canlı varlıkların duyduğu ve görünüşte acı ve haz duygularından daha yanlış olanlarla karşılaşıp karşılaşmayacağımızı araştıracağız.

PROTARKHOS - Bu çeşit hazlarla acılar hangileridir ve bundan ne anlıyorsun?

SOKRATES - Önce de sık sık demiştik ki, canlı varlığın yapısı, toparlanmalar ve dağılmalar, dolmalar ve boşalmalar, çoğalmalar ve azalmalarla değişince, acı, doyumsuzluk, güçlük ve buna benzer şeyler duyulur.

PROTARKHOS - Evet bundan birkaç kez söz edildi.

SOKRATES - Canlı varlık eski haline dönünce, bu dönüşün bir haz duygusuyla birlikte olduğu noktasında da anlaşmıştık, değil mi?

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Ama bedenimiz böyle bir değişikliğin farkında değilse, durum nice olur?

PROTARKHOS - Bu durum ne zaman olur Sokrates?

SOKRATES - Bu sorunun, Protarkhos, konumuzla ilgisi yoktur.

PROTARKHOS - Neden?

SOKRATES - Çünkü benim de sana hemen aynı şeyi sormama engel olamazsın.

PROTARKHOS - Neyi sormana?

SOKRATES - Böyle bir şeyin olmadığını kabul ettikten sonra, sana şunu soramaz mıyım: Böyle bir durum olursa, sonuç ne olur?

PROTARKHOS - Yani beden, her hangi bir yönden değişmezse, öyle mi?

SOKRATES - Evet.

PROTARKHOS - Böyle durumlarda haz duygusunun da, acının da olmayacağı apaçıktır, Sokrates.

SOKRATES - Çok doğru söyledin. Ama bana kalırsa, sen filozofların ileri sürdükleri gibi her zaman buna benzer şeyleri kesinlikle duyduğumuza inanıyorsun; çünkü bunlara göre her şey, aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya sürekli bir devinim durumundadır.

PTROTARKHOS - Gerçekten de, onların söylediği bu. Gösterdikleri kanıtlar da öyle pek yabana atılacak gibi değil.

SOKRATES - Kendileri yabana atılamadıktan sonra kanıtları nasıl yabana atılır? Fakat ben, konuşmamıza giriveren bu sorunu atlatmak niyetindeyim. Bak şimdi onu nasıl savuşturacağım; sen de benim gibi yap.

PROTARKHOS - Söyle bakalım, nasıl?

SOKRATES - Biz bu filozoflara, peki diyeceğiz, sizin dediğiniz gibi olsun; ama sen Protarkhos, bana söyle bakayım, canlı varlıklar kendi içlerinde oıup biten her şeyden duygulanırlar mı? Biz de kendi bedenimizin büyümesini ya da buna benzer değişikliklerini duyumsar mıyız? Ya da bunun tersi mi doğru? Yani bu gibi durumlardan hiçbirini duyumsamaz mıyız?

PROTARKHOS - Kuşkusuz ki duyumsamayız.

SOKRATES - O halde, biraz önce her iki yönden olan değişiklikler bizde acı ve haz duygusuna yol açar demekle yanıldık.

PROTARKHOS - Herhalde.

SOKRATES - Şimdi daha doğru ve daha su götürmez bir biçimde söz söyleyelim.

PROTARKHOS - Nasıl?

SOKRATES - Diyelim ki, büyük değişmeler, bizde acı ve haz duygularını uyandırır. Ama azar azar olan ya da pek az önemli olan değişmelerse, hiçbir haz ya da acı duygusuna neden olmaz.

PROTARKHOS - Böyle söylemek, öteki türlü söylemekten daha doğru Sokrates.

SOKRATES - Eğer bu böyleyse, yine önceden söz ettiğim yaşam biçimiyle karşılaşacağız demek.

PROTARKHOS - Hangi yaşam biçimi?

SOKRATES - İçine haz ve acının girmediğini söylediğimiz yaşam.

PROTARKHOS - Çok doğru.

SOKRATES - Bütün bunların sonucu olarak üç yaşayış biçimi kabul edeceğiz: Bir haz yaşamı, bir acı

yaşamı, bir de içinde ne haz, ne de acı bulunan yaşam. Sen ne dersin?

PROTARKHOS - Ben de senin gibi üç yaşam biçimi ayırdetmek düşüncesindeyim.

SOKRATES - Öyleyse, acı duymazlık haz duymakla aynı şey olamaz.

PROTARKHOS - Nasıl olabilir ki?

SOKRATES - Bir kimse bütün yaşamı acısız geçirmekten daha hoş bir şey olmayacağını söylerse, acaba bu sözün ne anlama geldiğini kestirebilir misin?

PROTARKHOS - Bence bunun anlamı şudur: acının bulunmaması, hoş bir şeydir.

SOKRATES - Biz bu üç şeyi, sen nasıl istersen öyle ele alalım ve daha güzel adlar takmak için birinin altın, ikincisinin gümüş, üçüncüsünün ise ne altın ne de gümüş olduğunu söyleyelim.

PROTARKHOS - Peki.

SOKRATES - Ne altın ne de gümüş olan şey, altın ya da gümüş olabilir mi dersin?

PROTARKHOS - Olamaz elbette!

SOKRATES - O halde ortalama yaşamın zevkli ya da acılı olabileceğini söylemek, anlamsızlıktır.

PROTARKHOS - Elbette.

SOKRATES - Bununla birlikte, sevgili dostum, böyle düşünen ve söyleyen insanlar da var.

PROTARKHOS -Kuşkusuz.

SOKRATES - Acaba bunlar, acı duymadıkları anlarda haz duyduklarını mı sanıyorlar?

PROTARKHOS - Bilmiyorum, ama böyle söylüyorlar.

SOKRATES - O halde haz duyduklarını sanıyorlar. Böyle olmasa, öyle söylemezler.

PROTARKHOS - Öyle olacak.

SOKRATES - Acının yokluğu, özü gereği, haz duygusundan başka bir şeyse, bu bakımdan yanlış bir düşünceye saplanıyorlar demek.

PROTARKHOS - Elbette başka bir şey.

SOKRATES - Şimdi biraz önce yaptığımız gibi, üç durum mu, yoksa yalnızca iki durum mu, yani insanlık için kötülük olan acıyla, acının kendiliğinden iyilik olan ve haz adı verilen yokluğunu mu kabul edeceğiz?

PROTARKHOS - Neden kendimize böyle bir şey soruyoruz? Bunu pek anlayamadım.

SOKRATES - Görüyorum ki, Protarkhos, Philebos'un karşıtlarını pek tanımıyorsun?

PROTARKHOS - Kimdir onlar?

SOKRATES - Bunlar doğa bilgisinde gayet usta geçinenler ve haz duygusunun varlığını büsbütün yadsıyanlardır.*

PROTARKHOS - Nasıl olur?

SOKRATES - Bunlar, Philebos yandaşlarının haz dedikleri şeyin ancak acıdan korunmuş olmak olduğunu söylerler.

*Anthistenes ve "kinizm" yandaşlarına anıştırmada bulunuluyor.

PROTARKHOS - Onların bu düşüncesine katılalım mı dersin? Bu konuda sen ne düşünüyorsun Sokrates?

SOKRATES - Hiç böyle bir şey salık vermem. İstediğim şey, onları birer bilici [kâhin] gibi dinlemektir. Gerçekten bunlar, sanatın kurallarına uymak şöyle dursun, doğaya aykırı olarak bilicilikte bulunurlar ve haz niteliğini taşıyan her şeyle başları hiç hoş olmadığından ve haz duygusunun hiçbir iyi yönü olmadığına inandıklarından, her hangi bir çekiciliği olan şeyi, gerçek bir haz değil, bir gösteriş sanırlar. İşte istediğim şey, onları bu bakımdan dinle ve kendilerine hırçınlıklarının esinlendirdiği sözleri bu açıdan incele. Gerçek hazların hangileri olduğu konusundaki düşüncemi sana sonra söylerim. Böylece, haz duygusunun özünün ne olduğunu iyice kavradıktan sonra, bu sorunda bir sonuca ve bir yargıya varmış oluruz.

PROTARKHOS - Hakkın var.

SOKRATES - Şimdilik, hırçınlıklarının peşine takılarak bu adamları izleyelim. İşte bana kalırsa, başından başlayarak söyleyecekleri şey şudur. Her hangi bir türün, örneğin katılığın özünü anlamak istediğimiz zaman, acaba katılığı orta olan şeyler üzerinde durarak mı, yoksa en katı şeylere bakarak mı öğreneceğimizi daha iyi öğreniriz, Protarkhos? Bana verdiğin gibi bu hırçın ruhlu filozoflara da yanıt ver bakalım.

PROTARKHOS - Ben de yanıt vermek isterim ve derim ki, bunun için en katı şeyleri ele almak gerekir.

SOKRATES - Şu halde haz duygusunu ve özünü anlamak istersen küçük hazları değil, en büyük ve en can alıcı olanlarını gözden geçirmemiz gerek.

PROTARKHOS - Bu noktada kimse senin gibi düşünmezlik edemez.

SOKRATES - Kolayca elde edilen ve çoğunlukla en büyük oldukları söylenen hazlar, bedenden gelenler değil midir?

PROTARKHOS - Hiç kuşku yok.

SOKRATES - Acaba bunlar hastalarda mı, yoksa sağlam insanlarda mı daha büyüktür ve daha büyük olabilir? Aman dikkat edelim de, düşünmeden yanıt vererek yanlış bir adım atmayalım. Belki bunların "sağlam insanlar"da daha büyük olacağını söylersin.

PROTARKHOS - Bana öyle geliyor.

SOKRATES - Nasıl olur? En canlı hazlar en yeğin istenenler değil midir?

PROTARKHOS - Bu doğru.

SOKRATES - Ateş içinde yananlar ya da buna benzer başka hastalıklarla kıvrananlar daha çok susamaz, daha çok üşümez ve beden yardımıyla duymaya alışık oldukları acıları daha çok duymazlar mı? Gereksinmeleri daha çok değil midir? Doyum sağlanınca da, daha büyük bir haz duymazlar mı? Bunun böyle olmadığını nasıl söyleyebiliriz?

PROTARKHOS - Senin sözlerine bakılınca, haklı görünüyorsun Sokrates?

SOKRATES - Acaba, en canlı hazların neler olduğunu öğrenmek için sağlık durumuna değil, has-

talik durumuna bakmamız gerektiğini söylemek doğru olmaz mı? Ama sakın sana hastaların sağlamlardan daha çok haz duyup duymadıklarını soruyorum sanma. Yalnıca şunu aklına koy ki, benim aradığım şey, haz duygusunun büyüklüğüdür ve sana genellikle haz duygusunun nerede en yeğin olduğunu soruyorum. Demiştik ki, amacımız haz duygusunun özünü bulmak ve onun hiçbir biçimde var olmadığını ileri sürenlerin bu konuda ne düşündüklerini öğrenmektir.

PROTARKHOS - Ne demek istediğini aşağı yukarı anlıyorum.

SOKRATES - Bunu, yanıt vereceğin zaman daha iyi gösterirsin, Protarkhos. Ilımlı yaşama karşılık zevk ve sefa hayatında, daha çok demiyorum, ama güç ve yeğinlik bakımından daha büyük ve daha önemli hazlar mı var? Yanıtına dikkat et.

PROTARKHOS - Düşünceni anlıyorum ve bu iki yaşam arasında büyük bir fark görüyorum. Gerçekten, ılımlılar, her an "fazla kaçırma!" ilkesine bağlıdırlar ve bu ilkeye uyarlar. Halbuki zevk ve sefa düşkünleri, akılları başlarından gidecek ve naralar atacak kadar haz duygusunun ta öbür ucuna giderler.

SOKRATES - Çok iyi. Eğer bu böyle ise en büyük hazların, tıpkı en büyük acılar gibi, ruh ve bedenin iyi değil, ama bir tür kötü durumuna bağlı olduğu açıkça ortaya çıkar.

PROTARKHOS - Öyle olmalı.

SOKRATES - Şimdi bu hazlardan birkaçını ele

alalım ve bunları, hangi nitelikleri dolayısıyla en büyüklerinden saydığımızı görelim.

PROTARKHOS - Tabii.

SOKRATES - Kimi hastalıkların neden olduğu hazların özünü bir gözden geçirelim.

PROTARKHOS - Hangi hastalıklar?

SOKRATES - Bazı ayıp hastalıkların doğurduğu ve hani şu sözünü ettiğimiz hırçın yaratılışlı filozofların son derece tiksindikleri hazlar.

PROTARKHOS - Hangileri?

SOKRATES - Örneğin uyuzun ve ilâca gerek göstermeyen buna benzer başka hastalıkların kaşınmayla geçmesi gibi. Tanrılar aşkına olsun söyle Protarkhos, bu gibi durumlarda duyulan şey nedir? Bir haz mıdır, yoksa bir acı mıdır?

PROTARKHOS - Bana kalırsa Sokrates, bu hazla karışık bir tür acıdır.

SOKRATES - Philebos'a saygım olduğu için bu konuyu ortaya atmamıştım. Ama bu ve buna benzer haz duygularını incelemezsek, sanmam ki bu sorunu çözmeye olanak bulalım.

PROTARKHOS - Şu halde bu tür hazları ele almamız gerekiyor.

SOKRATES - Yani karışık olanları, değil mi?

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Bu karışımlardan bedenle ilgili olanlar, gene bedende olur; yalnızca ruhla ilgili olanları ise ruhta. Hem bedende hem de ruhta olan haz ve acı karışmaları da vardır ki bunlardan her birine kimi zaman haz, kimi zaman da acı adı verilir.

PROTARKHOS - Nasıl olur?

SOKRATES - İnsan yapısının değişmesi ya da eski durumuna gelmesi anlarında, aynı zamanda iki karşıt duyum edinilir. Örneğin üşürken ısınmak ya da sıcaktan bunalırken serinlemek durumlarında, bana kalırsa, bu duyumlardan birini elde etmek, öbüründen de kurtulmak istenir. O zaman, söylendiği gibi acıyla tatlının birbirine karışmasına, acıdan kurtulmak güçlüğü katılır ve bu durum sabırsızlığa ve sonra hırçın bir sinir gerginliğine yol açar.

PROTARKHOS - Bu tümüyle doğru.

SOKRATES - Acaba bu türden karışmalar nasıl olur? haz ve acı birbirine kimi zaman aynı oranlarda, kimi zaman da ayrı ayrı oranlarda karışır değil mi?

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Acının haz duygusuna üstün olduğu durumlar arasına, uyuz ve öteki gidişmelerden edindiğimiz karışık duyumları koy. Yangılanan ve için için kaynayan nokta içerdeyse, kaşınma ve ovmayla ona erişilemez; ama derinin üstünde bulunan dağıtılabilir ve acıyan yanı kimileyin ateşe, kimileyin soğuğa tutmakla insanın kimi zaman pek büyük hazlar duyduğu da görülmüştür. Ya da tersine, hastalık dışardadır ve içerde şu ya da bu biçimde acıyla karışık bir haz uyandırılır; gerek topak olan öğeleri güçle dağıtmak, gerek dağılanları toparlamakla acı ve haz bir araya getirilmiş olur.

PROTARKHOS - Bu çok doğru.

SOKRATES - Gene doğru değil midir ki bu tür

karışmalarda haz duygusunun payı çoksa, daha az olarak bulunan acı tatlı bir kaşınmaya, bir gidişmeye (yol açar. Halbuki haz duygusu bedene aşırı derecede bol yayılacak olursa bazen keyiften sıçratmak, renkten renge sokmak, türlü türlü durumlar, çarpıntılar ortaya çıkarmakla insanı zıvanadan çıkarır ve deli gibi bağırtır.

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Haz duygusunun pek çoğu, sevgili dostum, böyle bir insana ve çevresindekilere sanki tatlar içinde öldüğünü söyletecek dereceyi bulur. Böyle bir kimse ılımsız ve kaçık olduğu oranda bu gibi tatların peşinde koşar. Bunlardan daha büyük haz tanımaz ve yaşamının en büyük bölümünü böyle hazlar içinde geçiren kimseyi, dünyanın en mutlu adamı sayar.

PROTARKHOS - İnsanların çoğunda görülen bu durumları pek güzel anlattın, Sokrates.

SOKRATES - Evet, Protarkhos, dış ve iç duyumların birbirine karıştığı tümüyle bedenle ilgili hazlarda durum böyledir. Ruhun ve bedenin birlikte edindikleri duyumlara gelince, bunlardan haz duygusuna karşılık acı, acıya karşılık haz gibi bedenin duyduğu karşıt duygular ortaya çıkar ve bu iki tür duygu birbirine karışıp birbiri içinde erirse durum nice olur? Bunu önce şöyle anlatmıştık: İnsan boş olduğu zaman dolmak ister ve hem doyum sağlayacağını umarak sevinç duyar, hem de henüz dolmadığı için acı çeker. Bunu söylemiştik ama kanıtlarını göstermemiştik.

Şimdi diyoruz ki ruh ile bedenin birbiriyle çatıştığı bütün o sayısız durumlarda hazla acı, bir tek karışım durumuna gelir.

PROTARKHOS - Bana kalırsa tümden haklısın.

SOKRATES - Bu haz ve acı karışımlarından biri daha var.

PROTARKHOS - Hangisi?

SOKRATES - Birkaç kez söylediğimiz gibi, ruhun kendi kendisinde yarattığı karışım.

PROTARKHOS - Bundan ne anlıyorsun?

SOKRATES - Öfkenin, korkunun, isteğin, yasın, aşkın, kıskançlığın, çekemezliğin ve buna benzer bütün tutkuların ruha özgü birer acı olduğunu kabul etmez misin?

PROTARKHOS - Ederim.

SOKRATES - Acaba bunlar anlatılamaz hazlarla dolu değil midirler? Darılma ve öfkelenme konusunda Homeros'un "Öfke, petekten sızan baldan da tatlıdır" sözünü anımsatmaya gerek var mı? Öfke kimi zaman yumuşak huylu olanlara bile ateş püskürtmez mi? Öfkelenenin yakınmalarında, yazıklanmalarında, acıyla karışık hazlar yok mudur?

PROTARKHOS - Gerçekten bütün bunları anımsatmaya gerek yok. Ben de biliyorum ki bu böyledir, başka türlü olamaz.

SOKRATES - Tragedya temsillerinde neler olduğunu sen de pek iyi bilirsin. Halk hem ağlar, hem de zevk duyar.

PROTARKHOS - Evet, öyledir.

SOKRATES - Komedyalarda bile ruhumuz ne durumdadır bilir misin? Gene içimizde acı ve haz birbirine karışır.

PROTARKHOS - Bunu pek kavrayamadım.

SOKRATES - Doğrusu, Protarkhos, o anda duyulan duygu öyle pek kolay kolay anlaşılamaz.

PROTARKHOS - Bana da öyle geliyor.

SOKRATES - O halde o ne kadar karanlıksa biz de onu o kadar aydınlatmaya çabalayalım. Bu, aynı karışımı başka durumlarda da kolayca ortaya çıkarmamıza yarayacaktır.

PROTARKHOS - Söyle bakalım.

SOKRATES - Çekemezliğe, ruhun bir acısı gözüyle mi bakarsın acaba?

PROTARKHOS - Evet o gözle bakarım.

SOKRATES - Bununla birlikte çekemeyen kimsenin yakınının kötülüğünden haz duyduğunu görürüz.

PROTARKHOS - Doğru.

SOKRATES - Bilisizlik ve budalalık dediğimiz şey kötüdür değil mi?

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Bu böyleyse, "gülünç olan"ın özü nedir, bir düşün.

PROTARKHOS - Sen anlat.

SOKRATES - Toptan ele alınacak olursa bu durum, bir tür kusurdur ve buna belirli bir alışkanlığın adı verilir. Bu kusurun özelliği, Delphoi yazıtının uyarısına aykırı bir durum olmasıdır.

PROTARKHOS - "Kendini bil" ilkesinden mi söz ediyorsun, Sokrates.

SOKRATES - Evet, elbette yazıtta "Kendini hiç bilme" ilkesi yazılı olsaydı, anlamı büsbütün başka olurdu.

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - O halde, Protarkhos, şunu üçe ayırmayı bir dene.

PROTARKHOS - Nasıl... Pek beceremeyeceğimden korkarım.

SOKRATES - Demek, açıkça bu ayrımı benim yapmamı istiyorsun.

PROTARKHOS - Yalnız istemiyorum, rica ediyorum da.

SOKRATES - Kendilerini hiç bilmeyenlerin, bu üç şeyin birinde böyle bir bilisizliğe düşmeleri gerekmez mi?

PROTARKHOS - Hangi şeylerde?

SOKRATES - İlk önce zenginlik. Bunlar kendilerini, gerçekten zengin olmadıkları halde, zengin sanırlar.

PROTARKHOS - Birçok insanlar, bu hastalığa tutulmuştur.

SOKRATES - Kendilerini olduklarından daha büyük, daha güzel sananlarla gerçeğe pek üstün bir derecede bütün beden artamlarına [meziyetlerine] sahip olduklarını ileri sürenlerin sayısı daha çoktur.

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Ama bana kalırsa ruh artamları bakımından yanılgıya düşüp de kendilerini, olduklarından daha yetkin birer insan görenlerin sayısı hepsinden fazladır. Bu da üçüncü bir tür bilisizliktir.

PROTARKHOS - Bu kesin.

SOKRATES - Erdemler arasından, örneğin bilgeliği ele alalım. Birçoklarının buna kendi malları gibi baktıkları, tartışmadan başka bir şey bilmedikleri ve bilgelik konusunda yalan dolan bir düşünce sahibi oldukları bir gerçek değil midir?

PROTARKHOS - Hiç kuşkusuz öyledir.

SOKRATES - Biz de böyle bir ruh durumuna, pek haklı olarak kötüdür diyemez miyiz?

PROTARKHOS - Pek haklı olarak öyle deriz.

SOKRATES - Çocukça çekemezliği ve bunda garip bir şekilde birbirine karışan hazla acıyı bilmek istiyorsak, bunu da ikiye ayırmamız gerekecek.

PROTARKHOS - Bunu nasıl ikiye ayırırız dersin?

SOKRATES - Evet ayırmalı. Bütün öteki insanlar gibi kendileri hakkında böyle yanlış bir düşünceye saplananlardan kimilerinin de güçleri ve erkleri vardır; kimilerinin de yoktur. Bu kaçınılmaz bir durum değil mi?

PROTARKHOS - Evet, kuşkusuz.

SOKRATES - Şimdi bu bakımdan onları birbirinden ayırdet. Aralarından böyle bir düşünceye saplanmakla birlikte zayıf olanlara, kendileriyle alay edilince de öç almaya güçleri yetmeyenlere gülünç der-

sen gerçeği söylemiş olursun; nitekim öç almaya gücü yetenlerin de korkunç, tehlikeli ve dehşetli olduklarını söylersen gene doğru söylemiş olursun. Gerçekten güçlü insanlarda bilisizlik, korkunç bir ayıptır; çünkü böyle bir bilisizliğin ve buna benzeyen her şeyin başkasına zararı dokunur. Halbuki zayıflıkla birlikte bilisizlik, gülünç adamların özelliğidir.

PROTARKHOS - Çok güzel söyledin. Ama ben bunda henüz haz duygusuyla acının birbirine karışmasını anlayamadım.

SOKRATES - İşe önce çekemezliğin özünü kavramakla başla.

PROTARKHOS - Bunu bana anlat.

SOKRATES - Acaba haksız acılar ve hazlar yok mudur?

PROTARKHOS - Yok denemez.

SOKRATES - Düşmanlarının yıkıma uğramasına sevinmekte ne haksızlık, ne de çekemezlik vardır, değil mi?

PROTARKHOS - Elbette yoktur.

SOKRATES - Fakat dostların yıkımı karşısında üzülmemek, dahası sevinmek haksızlık olmaz mı?

PROTARKHOS - Elbette olur.

SOKRATES - Demedik miydi ki bilisizlik, nerede olursa olsun kötü bir şeydir?

PROTARKHOS - Evet, pek haklı olarak öyle demiştik.

SOKRATES - O halde? Dostlarımızın kendi bilgelikleri, kendi güzellikleri ve söz ettiğimiz başka ar-

tamları konusunda edindikleri yanlış kanıları üç türe ayırdık ve bu karşılaşmalarda zayıflığın bulunduğu yerde gülünçlüğün ve gücün bulunduğu yerdeyse korkunçluğun yer aldığını söyledik. Biraz önce dediğimiz gibi, dostlarımızın bu ruh durumu, başkalarına zararı dokunmadıkça, yalnızca gülünçtür, değil mi?

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Aynı zamanda bilisiz olmak bakımından da kötüdür. Bu noktada da anlaştık mı?

PROTARKHOS - Elbette.

SOKRATES - Böyle bir bilisizliğe güldüğümüz zaman neşeli miyiz, yoksa üzgün mü?

PROTARKHOS - Neşeli olacağımız apaçık.

SOKRATES - Başkalarının kötü durumları karşısında bizde sevinç duygusu uyandıran şeyin çekemezlik olduğunu da söylemedik mi ya.

PROTARKHOS - Öyle.

SOKRATES - Öyleyse bu sözlerden şu sonuç çıkar ki; dostlarımızın gülünçlüğüne güldüğümüz zaman, haz duygusunu çekemezliğe ve dolayısıyla bu duyguyu acıya karıştırıyoruz. Önce çekemezliğin, ruhun bir acısı, gülmenin de haz olduğunu kabul ettikse, işte böylece acıyla haz duygusu birlikte bulunuyor demektir.

PROTARKHOS - Doğru.

SOKRATES - Bu durum bize gösteriyor ki, yalnızca tiyatrodaki ağlayıp sızlanmalarla tragedyalarda ve komedyalarda değil, insan yaşamının tragedya ve

komedyasında ve daha binlerce şeyde de hazla acı birbirine karışmış bulunur.

PROTARKHOS - Ne kadar tersini savunmak istersek isteyelim, buna hay hay demekten başka çare yok.

SOKRATES - Öfkenin, isteğin, ağlayıp sızlanmanın, korkunun, aşkın, kıskançlığın, çekemezliğin ve buna benzer başka tutkuların da haz duygusuyla acının birbirine karıştığı ruh durumları olduğunu ileri sürmüştük, değil mi?

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Ağlayıp sızlanma, çekemezlik ve öfke örneklerinde bunu anlattığımızı artık anlıyorsun, değil mi?

PROTARKHOS - Elbette. Nasıl anlamam!

SOKRATES - Daha gözden geçirilecek birçok tutku yok mudur?

PROTARKHOS - Kuşkusuz vardır.

SOKRATES - Acaba komedyada haz duygusunun ve acının birbirine karıştığını göstermeye başlıca ne gibi amaçla çabaladım dersin? Amacım korkularda, aşklarda ve başka tutkularda aynı şeyi görmenin kolay olduğuna seni kandırmaktı; istedim ki, böylece bunu apaçık görerek beni serbest bırakasın ve aynı şeyin başka tutkularda da varlığını kanıtlamak için sözü uzatmaya beni zorlamayasın. Ama toptan bir bakışla, ruh olmaksızın bedenin, beden olmaksızın ruhun ve ortaklaşa olarak her ikisinin, içinde hazla acının birbirine karıştığı binlerce izlenim edindiğini gö-

resin. Şimdi beni bu bakımdan serbest bırakıyor musun, yoksa bu konuşmayı gece yarısına kadar uzatmaya beni zorlayacak mısın? Bunu söyle bakalım. Bir tek sözcük daha sorarsan senden izin almam gerekecek. Yarın bütün bunların nedenlerini ve hikmetlerini sana anlatmaya söz veririm. Şimdilik demek istediğim, Philebos'un benden istediği yargıya varmak için henüz söylemem gereken şeyi bulup söylemekten başka bir şey değildir.

PROTARKHOS - Çok güzel söyledin, Sokrates. Söyleyeceğin şeyi nasıl istersen öyle bitir.

SOKRATES - O halde, doğal düzeni elden bırakmayalım. Karışık bazlardan sonra, artık sıra katışıksız hazlara geldi. Şimdi bunları ele almamız gerek.

PROTARKHOS - Çok güzel.

SOKRATES - Demek şimdi bunları ele alıp size anlatacağım. Ben hiçbir zaman bütün hazlar acının dinmesidir savında bulunanların düşüncesinde değilim. Ama, söylediğim gibi, onların tanıklığından yararlanarak şunu kanıtlamak istiyorum: gerçek sanılan öyle hazlar vardır ki, gerçek değildir; yeğin gibi görünen başka birçok haz da, kimileyin acıyla kimileyin ruhun ve bedenin bazı bunalımlı durumlarında, çok sarsıcı acıların arasında ortaya çıkan durgunluk aralarıyla karışıktır.

PROTARKHOS - O halde, Sokrates, yanılmadan gerçek diyebileceğimiz hazlar hangileridir?

SOKRATES - Güzel renklerle güzel biçimlerin bizde uyandırdığı hazlarla, kokuların ve seslerin ver-

diği hazların bir çoğu. Bir sözcükle, yokluğunu duymadığımız ve bundan acı çekmediğimiz, varlığıysa bize acıyla karışık olmayan, hoş bir izlenim veren hazlar.

PROTARKHOS - Bunu nasıl anlamak gerekir, Sokrates?

SOKRATES - Ne demek istediğimi hemen anlamadığına göre, sana bunu anlatmalıyım. Biçimlerin güzelliği deyince, bundan birçoklarının düşüneceği gibi, örneğin güzel bedenleri ya da güzel resimleri söylemek istemiyorum. Düşüncemi iyi kavradınsa, düz çizgiden, daireden, torna, cetvel, gönyeyle yapılmış düz ve katı biçimlerden söz etmek istiyorum. Çünkü ileri sürüyorum ki bunlar, ötekiler gibi her hangi bir bakımdan değil, her bakımdan ve özleri gereği, hep güzeldirler; insanda öyle haz duygulan uyandırırlar ki, bunların kaşınmaktan doğan haz duygularıyla hiçbir ilgileri yoktur. Aynı türden bir güzelliği olup da apayrı hazlar uyandıran güzel renkler de böyledir. Şimdi beni anlıyor musun?

PROTARKHOS - Elimden geldiğince anlamaya çalışıyorum. Ama düşünceni daha açık anlatmaya çalış.

SOKRATES - Seslerde böyledir. Katışıksız olarak çıkan akıcı ve açık öyle sesler vardır ki, yalnızca şu ya da bu bakımdan değil, salt olarak kendiliklerinden güzeldirler. Dinleyene verdikleri hazlar da doğal olarak böyledir.

PROTARKHOS - Bunda da düşündeşiz.

SOKRATES - Kokuların verdiği hazların tanrısal yanı, doğrusu, azdır; ama bize hangi yoldan ve nereden gelirlerse gelsinler, içlerine hiçbir acının karışmadığı bütün bu hazları, bir cinsten sayıyorum. Belki türleri ayrıdır.

PROTARKHOS - Evet, anlıyorum.

SOKRATES - Buna bilimlerin verdiği hazları da katmalıyız. Yalnızca bunların, bir tür öğrenme susuzluğuna bağlı olmaması ve kaynağında böyle bir susuzluktan gelme acılar bulunmaması koşuluyla...

PROTARKHOS - Ben de öyle düşünüyorum.

SOKRATES - Ruh, bir kez bilimlerle dolup da, sonra unutarak bunlardan yoksun kalırsa, bu durum, her hangi bir acıya yol açar mı dersin?

PROTARKHOS - Özü gereği, hiçbir acıya yol açmaz. Ancak insan bir bilimden yoksun kaldığını görünce, buna gereksinmesi yüzünden belki üzülebilir.

SOKRATES - Evet dostum, ama biz burada, her türlü düşünceden bağımsız, doğal duyguları olduğu gibi ele alıyoruz.

PROTARKHOS - Bu böyle olunca, öğrendiğimiz bilimleri unutmanın hiçbir acıya yol açamayacağını söylemekte haklı olursun.

SOKRATES - O halde şunu söylemek gerek. Bilimlere bağlı hazlar, katışıksız olanlardır ve bunları herkes değil, pek az insan duyabilir.

PROTARKHOS - Evet haklısın.

SOKRATES - Artık katışıksız hazları pek haklı olarak karışık diyebileceğimiz hazlardan yeterin-

ce ayırmış bulunuyoruz. Buna şunu da katalım. Yeğin hazlar ölçüsüzdür; oysa yeğin olmayanlar, tersine, ölçülüdür. Yeğin olanlar, kiııı zaman sık sık, kimi zaman da pek seyrek duyulur. Ruhu ve bedeni az çok yeğinlikle etkileyen bu hazlar, sonsuz türdendirler; halbuki ölçülü olanlar, sonlu türe girer.

PROTARKHOS - Çok güzel söyledin, Sokrates.

SOKRATES - Bundan başka, haz duyguları konusunda bir sorun daha var.

PROTARKHOS - Hangi sorun?

SOKRATES - Acaba gerçeğe, saf ve katışıksız olanlar mı, yoksa güçlü, çok büyük ve önemli olanlar mı daha yakındır?

PROTARKHOS - Bunu neden soruyorsun, Sokrates?

SOKRATES - Bana kalırsa, Protarkhos, ben haz duygusuyla bilimin incelenmesinde hiçbir noktayı savsaklamak istemem. Amacım gerek haz duygusunun, gerek bilimin sana, bana ve burada bulunan herkese, kendilerine yabancı olan her şeyden sıyrılmış olarak görünmesidir. Böylece haklarında bir yargıya varmak, bizim için daha kolay olur.

PROTARKHOS - Pek güzel

SOKRATES - O halde bütün katışıksız dediğimiz şeyler hakkında şu düşünceyi edinelim ve daha uzağa gitmeden, içlerinden birini ele almakla işe başlayalım.

PROTARKHOS - Hangisini alacağız?

SOKRATES - İstersen, önce beyazlığı ele alalım.

PROTARKHOS - Hay hay.

SOKRATES - Bir nesne nasıl beyaz olabilir ve beyazlığı neden ortaya çıkar? Acaba bu, büyüklüğü ve çokluğu yüzünden midir? Yoksa içinde başka hiçbir rengin izi bulunmaksızın, tümüyle katışıksız olmasından mıdır?

PROTARKHOS - Bence içinde hiçbir katışıklık bulunmamasından olduğu besbelli.

SOKRATES - Pek güzel. O halde, Protarkhos, böyle bir beyazın, bütün beyazların en büyüğü ve en çoğu olmadığı halde, en gerçeği ve aynı zamanda en güzeli olduğunu söyleyebilir miyiz?

PROTARKHOS - Kuşkusuz, pek haklı olarak.

SOKRATES - Demek katışıksız olmak koşuluyla, azıcık bir beyazın, birçok karışık beyazdan hem daha beyaz, hem de daha güzel ve daha gerçek olduğunu söylersek, yanılmış olmayız, değil mi?

PROTARKHOS - Elbette.

SOKRATES - O halde, artık bence, bunu haz duygusuna uygulamak için, başka örnek aramaya gerek yok. Yukarıdaki örnek, ne kadar küçük ve az görülür olursa olsun, acısız bir haz duygusunun, ne kadar büyük ve bol olursa olsun karışık olanlardan daha hoş, daha gerçek ve daha güzel olduğunu anlatmaya yeter.

PROTARKHOS - Haklısın, yalnızca bu örnek yeter.

SOKRATES - Şimdi, buna ne desin? Acaba haz duygusunun hep oluş halinde olup hiçbir zaman-^ar-

lık durumunda bulunmadığı savını duydun mu? Gerçekten bazı becerikli insanlar, bize bunu kanıtlamaya uğraşırlar. Bu konuda kendilerine teşekkür etmeliyiz.

PROTARKHOS - Neden?

SOKRATES - Bu noktayı da, azizim Protarkhos, sorgu yoluyla sana anlatacağım.

PROTARKHOS - Söyle ve sor bakalım.

SOKRATES - İki tür şey vardır, değil mi? Biri kendisi için vardır, öteki de her zaman bir başkasını ister.

PROTARKHOS - Hangi şeylerden söz ediyorsun?

SOKRATES - Biri özü bakımından pek soyludur; öbürü ise, bu bakımdan ondan aşağıdır.

PROTARKHOS - Şunu daha bir açıkça anlat.

SOKRATES - Çok gözüpek âşıkları olan, güzel ve iyi çocuklar görmüşsünüzdür kuşkusuz.

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Şimdi, aralarında gördüğümüz bütün ilişkiler bakımından bu iki şeye benzeyen iki şey daha bul bakalım.

PROTARKHOS - Sana üçüncü kez söylüyorum ki, demek istediğin şeyi daha açık söyle, Sokrates.

SOKRATES - Söyleyeceğim şey bilmece değil, ama sözün gelişi, bizi zora sokmaktan sanki hoşlanıyor. Bak şimdi. Bu şeylerden biri, her zaman başka bir şey için var olur. Öbürü ise öyle bir şeydir ki, baş-

ka bir şey için var olan şey, genellikle kendisi için var olmuştur.

PROTARKHOS - Sana o kadar yinelettiğim halde gene anlamakta güçlük çekiyorum.

SOKRATES - Belki biz ilerledikçe, bunu daha iyi kavrarsın, çocuğum.

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Şimdi başka iki şeyi anlamaya çalışalım.

PROTARKHOS - Hangilerini?

SOKRATES - Bunlardan biri oluşa bağlıdır, öbürü ise varlıktır.

PROTARKHOS - Bu iki şey, yani oluş ile varlığı kabul ediyorum.

SOKRATES - Çok iyi. Bunlardan hangisi acaba ötekisi yüzünden var olmuştur? Varlık için oluş mu, yoksa oluş için varlık mı?

PROTARKHOS - Tanrılar aşkına, böyle bana ne sormak istiyorsun? Şunu mu: "Söyle bakalım, gemilerin yapılması, gemiler için mi; yoksa gemiler, yapılmaları için midir? Aynı özden olan başka şeyler için de yanıt ver."

SOKRATES - İşte senden öğrenmek istediğim bu, Protarkhos.

PROTARKHOS - Niçin sen kendin yanıt vermiyorsun, Sokrates?

SOKRATES - Yanıt vermeme engel yok. Sen de benimle birlikte söze karış.

PROTARKHOS - Başüstüne!

SOKRATES - Ben diyorum ki bütün ilâçlar, bütün araçlar, bütün gereçler herhangi bir oluş için kullanılır, her oluş da ya şu, ya bu varlık için olur; genellikle oluş, genellikle varlık içindir.

PROTARKHOS - Bu çok açık.

SOKRATES - O halde haz duygusu oluşa bağlıysa her hangi bir varlık için olması gerekir.

PROTARKHOS - Elbette.

SOKRATES - Ama, başka bir şey için var olan şeyin hep kendisi için var olduğu şeyi, iyilik sınıfına koymalıyız; ama, başka bir şey için var olan şeyi de, başka bir sınıfa sokmamız gerekir, sevgili dostum.

PROTARKHOS - Hiç kuşkusuz.

SOKRATES - Eğer haz duygusu, oluşa bağlıysa, onu iyilik sınıfından başka bir sınıfa sokmakla doğru bir iş yapmış olur muyuz?

PROTARKHOS - Elbette doğru bir iş yapmış oluruz.

SOKRATES - Böylece, bu sözüme başlarken dediğim gibi, haz duygusunun bir oluş olduğunu ve asla varlık olmadığını bize öğreten kimseye teşekkür etmeliyiz, değil mi? Çünkü şurası kesin ki bu adam, haz duygusunun bir iyilik olduğunu ileri sürenlerle alay etmiştir.

PROTARKHOS - Öyle, elbette.

SOKRATES - Bu adam, herhalde, bütün hazların oluşlardan başka bir şey olmadığını sananlarla da alay edecektir.

PROTARKHOS - Nasıl? Kimlerden söz ediyorsun?

SOKRATES - O insanlardan ki, olaylar yardımıyla doyurulan açlık, susuzluk ve buna benzer başka gereksinmelerden kurtulunca, sanki oluş kendiliğinden hazmış gibi zevk duyarlar ve susuzluk, açlık olmayıp da bu tür gereksinimlere bağlı diyebileceğimiz duygulardan yoksun bulunsalardı, yaşayamayacaklarını söylerler.

PROTARKHOS - Gerçekten, onlar böyle düşünürler.

SOKRATES - Herkes, "oluşun tersi bozuluştur'" sözünde anlaşmıştır, değil mi?

PROTARKHOS - Elbette.

SOKRATES - O halde bu yolu tutan kimse oluşu ve bozuluşu seçiyor demektir, yoksa içinde ne tadın, ne de acının bulunduğu, ama en katkısız bilgelikten pay alınabilen üçüncü durumu değil.

PROTARKHOS - Anlıyorum ki, Sokrates, insan için iyilik haz duygusudur demek saçmaların en büyüğüdür.

SOKRATES - Doğru, bunu başka bir türlü de kanıtlayabiliriz.

PROTARKHOS - Nasıl?

SOKRATES - Ruhtan başka, bedende ve başka yerlerde hiçbir güzel ve iyi şey bulunmadığını, haz duygusunun bu ruhun biricik iyiliği olduğunu ve ruhun payı olan göziipekliğin, ılımlılığın, zekânın ve bütün başka iyiliklerin iyilik olmadığını söylemek ka-

dar saçma bir şey var mıdır? Hiç haz duymayan, ama acı duyan herhangi bir kimsenin, ne denli erdemli olursa olsun, acı çektiği sürece, kötü bir insan sayılması saçma değil midir? Tersine, haz duyulduğu andan beriye, yalnızca bu nedenle, erdemli sayılmak ve haz duygusunun büyüklüğü oranında erdemin artacağını ileri sürmek akla sığar mı?

PROTARKHOS - Bütün bunlar, Sokrates, saçmanın saçmasıdır.

SOKRATES - İstemem ki haz duygusunu böyle hırpaladıktan sonra, zekâya ve bilime hoşgörü gösteriyorum diye bana çatılsın. Şimdi onlara da var gücümüzle bir yüklenelim ve zayıf bir yönleri var mı, yok mu, görelim. Böylece, doğada en katışıksız olan şeyi bulursak bu, bir yandan zekânın, öbür yandan haz duygusunun en gerçek yanı hakkında birlikte varacağımız yargıda işimize yarar.

PROTARKHOS - Çok doğru.

SOKRATES - Bilimler, birinin konusu mekanik fenleri, ötekininki ise eğitim ve ekin olmak üzere ikiye ayrılır, değil mi?

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - Şimdi önce mekanik fenlerinin kimi bölümleriyle bilime daha çok, kimi bölümleriyle de daha az yaklaşıp yaklaşmadıklarını ve bilime en yaklaşan bölüme, en katışıksız; öbür bölüme de, daha az katışıksız gözüyle bakmanın gerekip gerekmediğini bir görelim.

PROTARKHOS - Hay hay.

SOKRATES - O halde, fenler arasından ötekilerinin başında olanları ayıralım.

PROTARKHOS - Hangi fenleri ve nasıl ayıralım?

SOKRATES - Örneğin bütün fenlerden saymak, ölçmek, tartmak sanatını ayıracak olursak, arta kalan şeyin pek büyük değeri kalmaz.

PROTARKHOS - Evet, hakkın var.

SOKRATES - Gerçekten, bundan sonra karalamaya başvurmak, görenek ve deneyle duygularını kullanmak ve buna, alıştırma ve çalışmayla güç kazanınca birçok kimsenin fen adını verdiği tahmin alışkanlığını katmaktan başka bir şey kalmıyor.

PROTARKHOS - Söylediğin şey, su götürmez.

SOKRATES - Uyumlarını ölçüye göre değil, geleneğe, tahmine göre ayarlayan müzik de bu durumda değil midir? Müziğin bütün bir bölümünde, örneğin flavta çalma sanatında, çalınan her notanın tam ölçüsü kararlamayla bulunur. Böylece bu sanatta karanlık kalan noktalar, kesin ve açık olanlardan daha çoktur.

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Tıpta, çiftçilikte, gemicilikte, komutanlıkta da böyle olduğunu görüyoruz.

PROTARKHOS - Evet doğru.

SOKRATES - Buna karşılık mimarlık, bana kalırsa daha çok ölçü ve araç kullandığından, fenlerin bir çoğuna oranla, daha doğru ve daha ciddidir.

PROTARKHOS - Hangi alanda?

SOKRATES - Gemi ve ev yapısında, başka bir-

çok dülgerlik işlerinde. Çünkü mimar, yanılmıyorsam cetvel, torna, pergel, şakul ve tahta için de başka araçlar kullanır.

PROTARKHOS - Doğru söylüyorsun, Sokrates.

SOKRATES - O halde fenleri iki sınıfa ayıralım. İşlerinde daha az kesinlik olup da müziğe daha çok yaklaşanlarla, kesinlikleri bakımından mimarlığa benzeyenler.

PROTARKHOS - Öyle olsun.

SOKRATES - Bunlar arasında da en gerçek olanlar, ilk olarak saydıklarımızda, diyelim.

PROTARKHOS - Galiba aritmetikten ve aritmetikle birlikte adlarını saydığın öteki fenlerden söz ediyorsun.

SOKRATES - Tamam. Fakat Protarkhos, bu fenlerin de iki sınıfa ayrıldığını söylemek gerekli değil mi? Sen ne dersin?

PROTARKHOS - Hangi sınıflar?

SOKRATES - Önce aritmetiği ele alalım. Biri halka, öteki de filozoflara özgü olmak üzere, iki türlü aritmetik yok mudur?

PROTARKHOS - İki türlü aritmetik olduğunu kabul etmek için hangi farka dayanmalı?

SOKRATES - Bu fark o kadar küçük değildir, Protarkhos. Çünkü halk, aynı aritmatiğe, birbirine eş olmayan birlikleri, iki ordu, iki öküz gibi pek büyük ve pek küçük iki birliği sokar. Filozoflarsa, tersine, bütün birlikler arasında bir birliğin ötekinden hiç de

farklı olmadığını kabule yanaşmayan kimseyi, dinlemeye bile yanaşmazlar.

PROTARKHOS - Sayıbilimi kullananlar arasındaki farkın önemsiz olmadığını ve dolayısıyla iki tür aritmetiği birbirinden ayırt etmek gerektiğini söylemekte haklısın.

SOKRATES - Peki. Acaba mimarlarla ticaretle uğraşanların kullandığı sayma ve ölçme işi, geometriden ve filozofların kullandığı aritmetikten hiç mi farklı değildir? Hepsine birden aynı bilim dalıdır mı diyelim, yoksa bunları iki bilim dalı mı sayalım?

PROTARKHOS - Bu sözden sonra, bence de bunlar iki ayrı bilim dalıdır.

SOKRATES - Pek güzel. Niçin bu sorunu ortaya attık, biliyor musun?

PROTARKHOS - Belki. Fakat bunun yanıtını senden duyarsam, daha hoşnut olurum.

SOKRATES - Bence şu anda bütün bu sözlerin amacı, başlangıçta olduğu gibi, haz duyguları konusundaki araştırmamızın bir benzerini yapmak ve nasıl haz duygulan arasında başkalarına oranla daha katışıksızları varsa, bilimlerde de durumun böyle olup olmadığını görmektir.

PROTARKHOS - Tartışmaya bu amaçla girdiğimiz besbelli.

SOKRATES - Biraz önce bu sayede, fenlerden bazılarının da daha karanlık olduğunu bulmadık mı?

PROTARKHOS - Doğru, bulduk.

SOKRATES - Daha gerçek bilimlerde bile, her

birine bir tek ad verdikten ve her birinin bir bütün olduğunu düşündükten sonra, yeniden sorguya başlayıp bir dediğimizin iki olduğunu kabul etmedik mi? Sonra bunlardan da her birinin ne dereceye kadar kesin ve katışıksız olduğunu araştırmadık mı? Filozofların kullandığı bilimin, filozof olmayanlarınkinden daha gerçek olduğunu görmedik mi?

PROTARKHOS - Gerçekten, bize sorulan şey de bu olsa gerek.

SOKRATES - O halde, Protarkhos, buna ne yanıt verelim?

PROTARKHOS - Kesinlik bakımından bilimler arasında şaşırtıcı bir fark bulduğumuzu söylemeliyiz.

SOKRATES - Demek yanıtımız oldukça kolay.

PROTARKHOS - Kuşkusuz. Gene demeliyiz ki, söz ettiğimiz bilimlerle öteki bilimler arasında büyük fark vardır, dahası içinde sayı ve ölçü bulunan bilimlerde bile, gerçek filozoflardan yararlanarak ilerleme göstermiş olanlar, kesinlik ve doğruluk bakımından ötekilerden çok üstündür.

SOKRATES - Sence böyleyse, bu yargına güvenerek tartışmayı uzatma sanatında pek zorlu olan o adamlara yanıt verelim ki...

PROTARKHOS - Ne yanıt verelim?

SOKRATES - İki aritmetik ve iki ölçme fenni vardır. Bunlara bağlı olan başka bir sürü fen de, birer adları olmasına karşın, gene böyle çifttirler.

PROTARKHOS - Pek güzel. O kadar korkutucu olduklarını söylediğin bu adamlara, biz de bu yanıtı veririz.

SOKRATES - Demek bu bilimlerin en gerçek bilimler olduğunu söyleyebiliriz, öyle mi?

PROTARKHOS - Elbette.

SOKRATES - Fakat başka bir bilimi kendisine yeğlersek, eytişim [diyalektik] bize darılmaz mı dersin, Protarkhos?

PROTARKHOS - Eytişim derken ne demek istiyorsun?

SOKRATES - Bu bilimi kesinlikle herkes bilir. Gerçekten, bana kalırsa biraz zekâsı olan herkes, en gerçek bilginin varlık bilgisi olduğunda düşündeştir. Varlık bilgisi derken de, gerçekten var olan ve özü değişmeyen şeyi konu alan bilgiyi söylemek istiyorum. Ya sen, Protarkhos, bu konudaki düşüncen nedir?

PROTARKHOS - Sokrates, sık sık Gorgias'tan işitmişimdir ki, kandırma sanatı, bütün öteki sanatlardan üstündür; çünkü her şeye, güç kullanarak değil, istekle kendine boyun eğdirir. Bir sözcükle bu sanat, hepsinin en yetkinidir. Öyleyse, şimdi artık ne onun bu düşüncesiyle, ne de seninkiyle çekişmeye girişmek istemem.

SOKRATES - Bence, bana karşı silaha sarılacağın anda, herhalde biraz utanmış olmalısın ki yarı yoldan döndün.

PROTARKHOS - Nasıl istersen öyle de.

SOKRATES - Düşüncemi yanlış anladınsa, suç bende mi?

PROTARKHOS - Nasıl? Neyi yanlış anlamışım?

SOKRATES - Sevgili dostum Protarkhos, ben sana önemi, yetkinliği ve bize verdiği yararlar bakımından ötekilerden üstün olan fen, sanat ya da bilimin hangisi olduğunu sormadım. Sorduğum şey şuydu: Yararı dokunsun ya da dokunmasın, konusu en açık, en doğru ve en gerçek olan bilim hangisidir? İşte şimdi aradığımız şey bu. Görüyor musun, böylece Gorgias'ın okuttuğu bilimi, insanlara sağladığı yararlar bakımından başka bilimlerden üstün saymakla, kendisini de kızdırmış olmazsın. Ama biraz önce, beyazlık hakkında söylediğim gibi. nasıl saf olmak koşuluyla az bir beyaz, yalnızca saf ve katışıksız olması dolayısıyla daha gerçek olduğu için, birçok karışık beyaza üstünse, şu anda söz ettiğim bilimde de sorunu çok düşünüp yeter derecede tartıştıktan sonra, ne bilimlerin yararını, ne de ününü göz önünde bulundurmaksızın, yalnızca ruhumuzda kendiliğinden gerçeğe âşık ve ona erişmek için elinden geleni yapmaya hazır bir alışkı [meleke] bulunup bulunmadığını araştıralım; bunu adamakıllı gözden geçirelim ve bakalım zekâ ve düşünce saflığını, en yüksek derecesinde onda bulabilecek miyiz; yoksa buna sahip olduğunu daha haklı olarak ileri sürebilecek başka bir alışkı mı aramamız gerekecek.

PROTARKHOS - Peki. Düşünüyorum ama, baş-

ka herhangi bir bilimin ya da fen ve sanatın gerçeğe, eytişimden daha çok bağlı olduğunu söylemeye dilim varmıyor.

SOKRATES - Neden böyle diyorsun? Acaba, önce fen ve sanatların birçoğu ve bunları kullananlar, herkesin kanısına çok değer verirler ve kanıya bağlı şeyleri araştırmaya çalışırlar diye mi? Sonra, bir kimse doğayı incelemeye niyetlenince, bilirsin ki bütün yaşamını, bu evrenin nasıl doğduğunu ve içinde geçen şeylerin ne gibi nedenleri ve sonuçları olduğunu araştırmakla geçirir. Bu böyle mi, yoksa sen farklı mı düşünüyorsun?

PROTARKHOS - Bu gerçekten böyledir.

SOKRATES - O halde böyle bir kimsenin bütün işi gücü, her zaman var olan şeyi değil, olmuş, olan ve olacak olan şeyi araştırmaktır.

PROTARKHOS - Çok doğru.

SOKRATES - Doğrusunu söylemek koşuluyla, hiçbiri asla olmamış, olmayacak ve bugün de aynı durumda bulunmayan bu şeylerde açık bir şey bulunduğunu ileri sürebilir miyiz?

PROTARKHOS - Elbette süremeyiz.

SOKRATES - O halde, hiçbir değişmez yönü olmayan bu şeylerle ilgili olarak, en küçük değişmez bir bilgi nasıl elde edilebilir ki?

PROTARKHOS - Ben de umarını göremiyorum.

SOKRATES - Demek bu şeylerle uğraşan hiçbir zekâ ya da bilimde tam bir gerçek yoktur.

PROTARKHOS - Ben de yoktur diye düşünüyorum.

SOKRATES - O halde, bu noktalarda sen, ben, Gorgias ve Philebos'un hep düşündeş olmamız ve akıl adına, şöyle dememiz gerek.

PROTARKHOS - Ne dememiz?

SOKRATES - Değişmezlik, katışıksızlık, gerçek ve katışıksız öz dediğimiz şey, hiç değişmeden, karışmadan hep aynı durumda kalan nesnelerde, sonra da bunlara en çok yaklaşan nesnelerde bulunur. Arta kalana önemsiz ve aşağı gözüyle bakmalıyız.

PROTARKHOS - Bundan daha doğru bir şey olamaz.

SOKRATES - Bunları bildiren adlara gelince, en güzellerini en güzel nesnelere vermek doğru olmaz mı?

PROTARKHOS - Elbette olur.

SOKRATES - Zekâyla bilgeliğin adları en güzel ve en kutsal adlar değil midir?

PROTARKHOS - Öyledir.

SOKRATES - O halde, bu adları, konusu gerçek varlık olan düşüncelere verecek olursak, doğru yapmış oluruz, değil mi?

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - İşte varacağımız yargı için benim önerdiğim adlar da bunlardır.

PROTARKHOS - Gerçekten bunlar Sokrates.

SOKRATES - Güzel. Haz ve bilgeliği birbirine karıştırmamız sorununa gelince, bizi bu durumda

görenler, önlerine karıştırılacak gereç konan işçilere benzetirse, bu benzetmede yanılırlar mı?

PROTARKHOS - Elbette yanılmazlar.

SOKRATES - Şimdi bu karışmayı gerçekleştirmeye çalışmak gerekir, değil mi?

PROTARKHOS - Kuşkusuz, gerekir.

SOKRATES - Önce kimi şeyleri birbirimize söylemek ve anımsatmak iyi olmaz mı?

PROTARKHOS - Hangi şeyleri?

SOKRATES - Önce dokunduğumuz şeyleri. Ama bence, iyi olan şeyi iki üç kez yinele diyen söz, pek iyi bir sözdür.

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - O halde, Zeus aşkına dinle: İşte sanırım daha önce söylediğimiz şeyler.

PROTARKHOS - Neler?

SOKRATES - Philebos, haz duygusunun, bütün canlı varlıkların gerçek amacı ve hepsinin yönelmesi gereken bir yön olduğunu ileri sürüyor. Buna da şunu katıyor: haz duygusu, canlı varlıklar için bir iyiliktir ve iyiyle hoş sözcükler bir tek nesneyi ve aynı düşünceyi anlatır. Halbuki Sokrates, tersine, bunların bir tek şey olmadığını, nasıl iyi ve hoş iki ayrı adsa, özlerinin de öylece farklı olduğunu ve iyiliğin varlığında haz duygusundan çok bilgeliğin payı bulunduğunu ileri sürüyor. Önce her ikimizin karşılıklı söylediğimiz şeyler buydu, değil mi, Protarkhos?

PROTARKHOS - Elbette buydu.

SOKRATES - O zaman olduğu gibi, şimdi de şu noktada düşündeş değil miyiz?

PROTARKHOS - Hangi noktada?

SOKRATES - İyiliğin özü, şu bakımdan başka şeylerden farklıdır.

PROTARKHOS - Hangi bakımdan?

SOKRATES - Şu bakımdan ki, kendisine sürekli ve arasız olarak, tam ve bütün.bütüne sahip olacak kimsenin başka hiçbir şeye gereksinmesi kalmaz ve iyilik ona tam olarak yeter. Doğru değil mi?

PROTARKHOS - Elbette doğru.

SOKRATES - Yalnızca düşünceyle, birinde, bilgelikle katışıklığı olmayan haz duygusunun; öbüründe de, haz duygusuyla katışıklığı olmayan bilgeliğin egemen olduğu iki ayrı yaşam olduğunu söylemedik mi?

PROTARKHOS - Evet, söyledik.

SOKRATES - Acaba bu yaşamlardan biri ya da öbürü, herhangi birimize yeter gibi göründü mü?

PROTARKHOS - Nasıl yeter görünür.

SOKRATES - Her hangi bir konuda gerçekten ayrılmışsak, kim dilerse gelsin ve sorunu eline alarak daha doğru çözmeye çalışsın. Belleği, bilgeliği, bilimi ve doğru kanıyı aynı sınıfa koysun ve bütün bunlardan yoksun olan bir kimsenin, duyduğu sevinçle ilgili doğru bir düşünceyi, duyduğu şey hakkında hiçbir bilgisi yoksa ve anısını bile bir an saklayamıyorsa, en büyük ve en güçlü hazla birlikte, herhangi bir şeye sahip olmak ya da onu edinmek isteyip is-

de ne doğan, ne de yok olan, ama hep aynı durumda kalan şeylere yönelmiş iki ayrı bilim vardı, değil mi? Bunları gerçek bakımından ele alınca, ikincisinin ötekinden daha gerçek olduğunu görmüştük.

PROTARKHOS - Kuşkusuz, pek haklı olarak.

SOKRATES - Şimdi, önce haz duygusunun ve bilimin en gerçek yönlerini birbirine karıştıralım, bunun bize en istenmeye değer bir yaşamı gerçekleştirip sağlamaya yetip yetmediğini bir gözden geçirelim. Bakalım bundan sonra hâlâ daha çok ve başka bir şeye gereksinmemiz olacak mı, olmayacak mı?

PROTARKHOS - Bana kalırsa da böyle yapmamız gerek.

SOKRATES - Doğruluğun özünü bilen, zekâsına uygun bir aklı olan ve başka bütün gerçekleri aynı biçimde kavrayan bir adam düşünelim.

PROTARKHOS - Hay hay.

SOKRATES - Acaba böyle bir adam, kuramsal olarak daireyi, dahası tanrısal küreyi bilip de bizim insanlık küremizden ve insanlık dairelerimizden haberi olmaz ve bir ev yapısında ya da her hangi bir işte cetvel ve pergel kullanılacağını aklına getirmezse, yeterince bilime sahip sayılabilir mi?

PROTARKHOS - Yalnızca tanrısal bilgilerle kalsaydık, Sokrates, durumumuz gülünç olurdu.

SOKRATES - Ne diyorsun? O halde karışımımıza yanlış cetvel ve yanlış dairenin değişik ve karışık fennini de mi katmak gerek?

PROTARKHOS - Her gün, hiç olmazsa, evimizin yolunu bulmak istiyorsak, bu kesinlikle gerekli.

SOKRATES - Buna, yukarıda kararlama ve öykünmeyle dolu olduğunu ve katışıksız olmaktan pek uzak bulunduğunu söylediğimiz müziği de mi katmalıyız?

PROTARKHOS - Yaşamımızı birazcık olsun katlanılabilir bir duruma getirmek için bu da gerekli.

SOKRATES - O halde, ister misin, kalabalığın itip kaktığı bir kapıcı gibi başüstüne diyerek kapıları ardına kadar açayım ve bütün bilimlerin içeri akın etmesine ve katışıksız olanların katışıksız olmayanlarla karışmasına göz yumayım?

PROTARKHOS - İnsan katışıksızlara da sahip olduktan sonra, öteki bilimleri elde etmesinde ne kötülük vardır ki Sokrates?

SOKRATES - O halde, hepsinin birden Homeros'un o içinde suların birbirine karıştığı şairce koyağına akmasına razı olmalı, öyle mi?

PROTARKHOS - Elbette.

SOKRATES - Biz de bıraktık gitti; karışıp dursunlar. Şimdi de hazların kaynağına gitmeliyiz. Çünkü karışımımızı düşündüğümüz gibi gerçek parçalarla oluşturmaya olanak bulamadık. Fakat bütün bilimlere beslediğimiz derin saygı yüzünden, hazlardan önce onlara kapıyı toptan açtık.

PROTARKHOS - Doğru.

SOKRATES - Şimdi hazlar hakkında da bir karar vermek gerek. Onları da mı, toptan içeri bırakalım, yoksa önce gerçek olanlarını mı sokalım?

PROTARKHOS - Esenliğimiz için, ilk olarak, gerçek olanları içeri bırakmamız gerekir.

SOKRATES - Peki, öyle yapalım. Ama sonra, kimi bilimler gibi zorunlu olanları varsa, bunları da gerçekleriyle karıştırmak gerekmez mi?

PROTARKHOS - Neden gerekmesin? Böyle olanlara sözümüz yok.

SOKRATES - Ama, insanın yaşadıkça bütün fen ve sanatları öğrenmesinin tehlikesiz ve yararlı olduğunu söylemiştik. Acaba hazlar konusunda da aynı şeyi söyleyebilir miyiz? Demek istiyorum ki, yaşadıkça, bütün insanların bütün hazlardan tatması tehlikesiz ve yararlıysa, karışımımıza onları da tümden katmamız gerekir.

PROTARKHOS - Bunlar hakkında nasıl bir karar vermeli? Şimdi ne yapacağız?

SOKRATES - Bunu bize sormaya gerek yok, Protarkhos. Karşılıklı duyguları hakkında hazlarla bilgeliğe sorsak daha iyi olur.

PROTARKHOS - Neyi?

SOKRATES - Şöyle diyelim: "Dostlarım, size haz adını mı vermek gerekir, yoksa her hangi başka bir ad mı, her neyse, bilgelikle birlikte mi, yoksa onsuz mu düşüp kalkmak istersiniz?" Sanıyorum ki, bu soruya, hazlar ancak şöyle bir yanıt verebilir.

PROTARKHOS - Nasıl bir yanıt?

SOKRATES - Tıpkı bizim daha önce söylediğimiz gibi. "Katışıksız bir tür, yapayalnız ve bir başına kalamaz. Birbiriyle karşılaştırırsak, bütün türler arasında, bizimle birlikte bulunmaya en elverişli olanı, herşeyi ve her birimizi olabildiğince iyi bilen türdün"

PROTARKHOS - İşte pek iyi bir yanıt!

SOKRATES - Pek iyi. Bundan sonra bilgeliğe ve zekâya geçelim, onları da sorguya çekelim: "Karışım için başka hazlara gereksinmeniz var mı?" İşte onlara soracağımız soru bu olacaktır. Onlar da belki şöyle diyecekler: "Hangi hazlara?"

PROTARKHOS - Herhalde.

SOKRATES - Bundan sonra kendilerine şunu soracağız: "Bu gerçek hazlardan başka, en büyük ve en yeğin hazlara da gereksinmeniz olacak mı?" diyeceğiz. Onlar da bana belki şöyle bir yanıt verecekler: "Bize bin bir engel çıkaran, taşkınlıklarıydı la içinde barındığımız ruhların rahatını bozan, var olmamıza engel olan ve genellikle, neden oldukları say,-saklama ve unutkanlık yüzünden bizden doğacak olan çocukları yözlaştıran bu hazlarla bizim ne işimiz var, Sokrates? Fakat söz ettiğin gerçek ve katışıksız hazlara gelince, onları hemen hemen bizden say ve " sağlıkla, ılımlılıkla birlikte olanları ve tıpkı bir tanrıçanın ardısıra giden alay gibi, genel olarak erdemin ardından giden bütün hazları da ele al. Bunları da karışıma kat. En güzel ve yozlaştırılmaya en az el- ,

verişli olan karışım ya da bireşimi bulup da, insanda ve evrende belki doğal iyilik olan şeyi bulmak ve bu şeyin özü hakkında nasıl bir düşünce edineceğimizi kestirmek istediğimiz anda, nasıl olur da, deliliğin ve kötülüğün ayrılmaz yoldaşları olan hazları, zekâya yoldaş edebiliriz? Böyle yapmak için insanın sağduyudan tümüyle yoksun olması gerekir." Böyle söylemekle zekânın, gerek kendisi, gerek bellek, gerek doğru kanı adına pek bilgece ve kendisine yakışan bir yolda yanıt vermiş olacağı su götürmez değil mi?

PROTARKHOS - Elbette.

SOKRATES - Ama, öyle zorunlu bir nokta daha var ki, onsuz hiçbir şey olamaz.

PROTARKHOS - Bu nedir?

SOKRATES - içine gerçeği sokmadığımız hiçbir şey asla var olamaz. Gerçek olarak da, asla var olmamıştır.

PROTARKHOS - Nasıl var olabilir ki?

SOKRATES - Hiçbir biçimde var olamaz. Karışımımızda gene bir şey eksikse, Philebos, bana söyleyin. Bana kalırsa, sözümüz artık tamamlanmıştır ve buna, canlı bir bedeni güzelce yönetebilen bir tür bedensiz düzen gözüyle bakabiliriz.

PROTARKHOS - Benim düşüncemin de bu olduğunu söyleyebilirsin, Sokrates.

SOKRATES - Şimdi artık iyiliğin kapısı önüne ve oturduğu yere gelmiş bulunuyoruz dersek, belki bir anlamda doğru söylemiş oluruz.

PROTARKHOS - Bence pek doğru.

SOKRATES - Şimdi, bizce karışımımızın en değerli ve böyle bir durumu herkesçe istenmeye değer bir duruma getirmeye en yetenekli öğesi ne olabilir? Bunu bulduğumuzda, onun evrende hazla mı, yoksa zekâyla mı daha doğal bir yakınlığı olduğunu inceleriz.

PROTARKHOS - Güzel. Bu, bizim yargıya varmamıza çok yardım edecektir.

SOKRATES - Her hangi bir karışımın yüksek bir değer kazanmasına ya da hiçbir değeri olmamasına neden olan şeyi kavramak zor değildir.

PROTARKHOS - Ne demek istiyorsun?

SOKRATES - Bence bunu bilmeyen kimse yoktur.

PROTARKHOS - Neyi?

SOKRATES - Şunu ki, ne olursa olsun ve nasıl biçimlenirse biçimlensin, her türlü bireşimde ölçü ve oran yoksa, bu durum kesinlikle onu bireştiren öğeleri ve en başta kendisini yok eder. Bu, artık bir bireşim olmaktan çıkar ve sahiplerinin de başına hep belâ olan karmakarışık bir yığın haline gelir.

PROTARKHOS - Çok doğru.

SOKRATES - İyiliğin özü, artık güzelliğe sığınıyor demek. Çünkü güzellik ve erdeme, her yer.-de, ölçü ve oran içinde rastlanır.

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Ama biz, karışıma bunlarla birlikte gerçeğin de girdiğini söylemiştik.

PROTARKHOS - Evet.

SOKRATES - O halde, iyiliği bir tek düşüncenin yardımıyla kavrayamazsak, onu üç düşünceyle; güzellik, oran ve gerçek düşünceleriyle yakalayalım ve diyelim ki, bu üç şeye, bir tek şeymiş gibi ve pek haklı olarak karışımın yaratıcıları gözüyle bakılabilir. Çünkü bunlar iyi oldukları için karışım da iyidir.

PROTARKHOS - Çok doğru.

SOKRATES - Artık, Protarkhos, umuyoruz ki, her hangi bir kimse, haz ve bilgelik konusunda bir yargıya varabilecek ve bunlardan hangisinin insanlarla tanrılar katında en saygın olduğunu kestirebilecek bir duruma gelmiştir.

PROTARKHOS - Çok açık. Buna karşın tartışmayı sonuna dek götürmek iyi olacak.

SOKRATES - O halde, bu üç şeyden her birini haz ve zekâyla karşılaştırıp yargımızı verelim. Çünkü, bu üç şeyden her birinin bunlardan hangisine daha yakın olduğunu görmek gerek.

PROTARKHOS - Güzellik, gerçek ve ölçüden söz ediyorsun, değil mi?

SOKRATES - Evet. Ama, önce gerçeği ele al, Protarkhos. Gerçeği al ve bu üç şeye, zekâya, gerçeğe ve haz duygusuna bir bak. Sonra, uzun uzun düşün ve kendi kendine, hazla zekâdan hangisinin gerçeğin yakın akrabası olduğunu söyle.

PROTARKHOS - Bununla zaman yitirmeye ne gerek var? Bence ikisi arasındaki fark, büyüktür. Gerçekten haz, dünyanın en yalancı şeyidir ve hep derler

ki, en büyükleri sayılan aşk bazlarında işlenen, yalan yere yemin etme ya da yeminini bozma günahını tanrılar bile bağışlar. Çünkü hazlar, çocuklar gibi, her tür zekâdan yoksundur. Zekâysa, tersine, ya gerçekle aynı şeydir, ya da ona en çok benzeyen, en gerçek olan şeydir.

SOKRATES - Bundan sonra, ölçüyü ele al ve bunun hazda mı bilgelikten daha çok, yoksa bilgelikte mi hazdan daha çok bulunduğunu anlamaya bak.

PROTARKHOS - Bana yaptırmak istediğin bu iş de güç değil. Bence doğada hazdan ve aşırı sevinçten daha ölçüsüz hiçbir şey bulunamaz; zekâ ve bilimden de daha ölçülü hiçbir şey yoktur.

SOKRATES - Güzel söyledin. Ama gene üçüncü karşılaştırmayı da bitir. Bizce zekânın, haz duygusuna oranla, güzellikten payı daha mı çoktur? Öyle ki, zekânın hazdan daha güzel olduğunu söyleyebilelim. Yoksa, tersi mi?

PROTARKHOS - Hiç kimse, Sokrates, ne uyanıkken, ne de düşte, hiçbir yerde ve hiçbir biçimde, bilgelikle zekânın çirkin olduklarım ya da olabileceklerini ne görmüş, ne de düşünmüştür.

SOKRATES - Doğru.

PROTARKHOS - Halbuki kim olursa olsun, bir kimsenin zevklere ve özellikle en büyükleri denebilen zevklere daldığını ve bunlara eşsiz bir maskaralık ya da kepazeliğin yoldaş olduğunu görünce, biz bile utancımızdan kızarır, bunları gözlerden uzaklaş-

tırır, elimizden geldiği kadar saklar ve bu türlü bütün hazları, sanki ışıktan kaçırmak gerekirmiş gibi, geceye bırakırız.

SOKRATES - O halde, Protarkhos, burada olmayanlara haberciler yoluyla, burada bulunanlaraysa sözlerinle şunu bildireceksin ki, haz ne birinci, ne de ikinci iyiliktir. Ama birinci iyilik., ölçüdür: ölçülü, zamanında olan ve buna benzer başka nitelikleri bulunan şeydir ki, ona, ölümsüz doğadan payına düşeni almış gözüyle bakmalıyız.

PROTARKHOS - Bu, söylenen şeylerin apaçık bir sonucu oluyor.

SOKRATES - İkinci iyilik, orantılık, güzellik,, yetkinlik, yeterlilik ve bu türlü şeylerdir.

PROTARKHOS - Bu da öyle görünüyor.

SOKRATES - Şimdi de üçüncü sıraya, düşündüğüm gibi, zekâyla bilgeliği koyarsan, gerçekten pek ayrılmış olmazsın.

PROTARKHOS - Kuşkusuz.

SOKRATES - Dördüncü sıraya yalnızca ruhla ilgili olduğunu söylediğimiz şeyleri, yani bilimleri, fen ve sanatları ve doğru düşünceyi koymalıyız, değil mi? Bunlar, doğrusu, ilk üç sıradan sonra gelir ve dolayısıyla dördüncü sırayı oluştururlar. Çünkü bunlar iyiliğe, hazdan daha çok yakındırlar.

PROTARKHOS - Olabilir.

SOKRATES - Beşinci sıraya, acı duygusu olmadığını söylediğimiz hazları, yani bir bölümü bil-

gilere, bir bölümü de duyumlara yoldaş olan ve ruhun kendisinin katkısız hazları adını verdiğimiz şeyleri koymalıyız.

PROTARKHOS - Belki.

SOKRATES - Orpheus derki: "Altıncı çocuktan sonra şarkınıza son verin." Sanırım ki, bizim tartışma da altıncı yargıda sona erdi. Şimdi ancak, söylediğimiz şeylere bir başlık vermekten başka işimiz kalmadı.

PROTARKHOS - Evet, böyle yapmalı.

SOKRATES - Şimdi, üçüncü kez, kurtarıcı Zeus'a şükredelim ve aynı sözü bir daha ele alıp tartışmayı bitirelim.

PROTARKHOS - Hangi sözü?

SOKRATES - Philebos, iyiliğin, bütün türleriyle, hazdan başka bir şey olmadığını ileri sürüyordu.

PROTARKHOS - Görüyorum ki, Sokrates, tartışmaya, üçüncü kez yeni baştan başlamak gerektiğini söylemek istiyorsun.

SOKRATES - Evet, ama şunu dinleyelim: Bütün bu anlattığım noktalar zaten aklımdaydı. Hem bunun için, hem de yalnızca Philebos'un değil, daha birçoklarının da ileri sürdüğü o kanı bana aykırı geldiği için, insanın yaşamında zekânın hazdan çok daha yararlı ve çok daha iyi olduğunu söyledim.

PROTARKHOS - Doğru.

SOKRATES - Ama, başka birçok iyiliklerin de bulunabileceğini düşündüğüm için dedim ki, bunlardan daha iyisini bulursak, bu kez, ikincilik konusun-

da, zekâyla haz arasında kopacak kavgada zekâyı tutarım ve ödülü haz duygusuna kaptırmam.

PROTARKHOS - Gerçekten, bunu da söyledindi.

SOKRATES - Sonra bu ikisinden hiçbirinin yetmediği konusunda yeterli kanıtlar bulduk.

PROTARKHOS - Bu da pek doğru.

SOKRATES - Tartışma, zekânın da haz duygusunun da salt iyilik olduğu savını büsbütün çürüttü. Çünkü bunların kendi kendilerine yetmek gücü yok; bunlar, hem eksik, hem de yetersizdirler.

PROTARKHOS - Bu da çok doğru.

SOKRATES - Fakat bunların her ikisinden de üstün olduğunu gösteren bir rakip ortaya çıkınca, zekânın, üstün gelenin özüne, hazdan yüz kat daha yakın olduğunu gördük.

PROTARKHOS - Bundan nasıl kuşku duyulabilir?.

SOKRATES - O halde, sözlerimizden çıkan yargıya göre, haz duygusunun gücünü beşinci sıraya koymak gerek.

PROTARKHOS - Herhalde.

SOKRATES - Dünyanın bütün öküzleri, atları ve hayvanları hazdan başka bir şey peşinde koşmadıkları için, onu birinci sıraya koymak isterlerse de, buna olanak yok. Nasıl biliciler kuşlardan yardım umarlarsa, insanların birçoğu da, hazlara inanmıştır; hazların yaşamımızda en iyi şey olduğu kanısındadırlar ve

hayvanlardaki iştahın, bir felsefe perisinin esinlediği sözlerden daha sağlam bir kefil olduğunu düşünürler.

PROTARKHOS - Söylediğinden daha doğrusu can sağlığı. Hepimiz bunda söz birliği ederiz.

SOKRATES - O halde, bırakın da gideyim.

PROTARKHOS - Ufak bir nokta daha kaldı, Sokrates. Eminim ki bizden önce konuyu bırakıp gitmezsin. Sana o kalan şeyi anımsatırım.